

Huvudmäns och rektorers arbete för kvalitet i undervisning på förskolor i socioekonomiskt svagare områden

Tematisk kvalitetsgranskning
Diarienummer: 2022:4347

Tematisk kvalitetsgranskning

Varje år gör Skolinspektionen ett antal tematiska kvalitetsgranskningar inom viktiga områden. Då granskar vi verksamheters kvalitet inom ett avgränsat tema. Granskningen görs i förhållande till nationella mål och riktlinjer samt aktuell forskning. Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade verksamheterna och dels i denna övergripande rapport. De iakttagelser och slutsatser som presenteras i rapporten baseras på verksamheterna som har granskats, och avser inte att ge en nationell bild av förhållandena. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa: Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Tematisk kvalitetsgranskning 2023

Diarienummer: 2022:4347

ISBN 123-12-12345-12-1

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Fler än hälften av rektorerna och huvudmännen behöver utveckla arbetet	5
Brister i det svenska språket och hög frånvaro bland barn försvårar förskollärares undervisningsuppdrag	6
I många granskade förskolor tillvaratas inte förskollärarnas kompetens fullt ut .	6
Vanligt att huvudmannens insatser inte är träffsäkra	6
Välfungerande arbete i flera verksamheter	7
Stort fokus på relationsstärkande arbete med vårdnadshavare för att skapa tillit och förståelse för förskolans uppdrag	7
Inledning	8
Motiv till granskningen av arbetet för kvalitet i undervisningen på förskolor i socioekonomiskt svagare områden	9
Risk för otillräcklig kunskap om förskolans läroplan och låg tillgång till förskollärare	9
Risk att undervisningsuppdraget prioriteras ned när personalens utbildningsnivå är låg	11
Risk att förskolors behov inte synliggörs och att de kompensatoriska insatserna uteblir	13
Syfte och frågeställningar	14
Granskningens genomförande	15
Det här visar granskningen	17
Över hälften av verksamheterna behöver förbättra förutsättningarna för kvalitet i undervisningen	17
Generella utmaningar för granskade förskolor i socioekonomiskt svagare områden	17
Stora behov av språkutvecklande arbete	18
Hög frånvaro	18
Kommunikation och relationsstärkande arbete med vårdnadshavare	18
Rektorns arbete med att ge förskollärare goda förutsättningar	18
Vanligt att förskollärares roll och ansvar inte är förankrad och tydlig för all personal	19
Många förskollärare saknar möjlighet att samverka med andra förskollärare ..	20
Det förekommer att rektorer har svagt fokus på undervisningsuppdraget.....	21

Bristande kompetens hos kollegor försvårar förskollärarnas uppdrag.....	22
Koppling mellan identifierade utvecklingsbehov och kompetenshöjande insatser saknas ofta	23
Huvudmannens arbete med att ge goda förutsättningar för undervisning	24
En tredjedel av huvudmännen har otillräcklig kunskap om den pedagogiska kvaliteten i förskolan.....	24
Kvalitetsbrister mer vanligt när rektorer ansvarar för flera förskolor	25
Ibland mer fokus på centrala verksamhetsmål	25
Brist på långsiktiga kompetensförsörjningsstrategier och samsyn kring rekryteringsbehoven försvårar arbetet	26
Framgångsfaktorer i arbetet för kvalitet i förskolans undervisning i socioekonomiskt svaga områden	27
Tydlighet i ansvar och roller kopplat till undervisningen och avsatt tid för samverkan.....	27
God kunskap om kvaliteten på förskolans pedagogiska verksamhet och insatser som möter behoven.....	28
Dialog och samverkan samt verksamhetsnära stöd	29
Medvetet arbete för att rekrytera och behålla förskollärare	29
Avslutande diskussion	31
En förskola av hög kvalitet kan bidra till att förebygga utanförskap	31
Barns lärande och språkliga utveckling bygger på god närvaro	32
Medvetna satsningar på kompetens och förutsättningar för uppdraget är viktiga verktyg.....	33
Vanligt att förskollärarna inte får möjlighet att ta undervisningsansvaret fullt ut...	34
Insatser ger inte alltid avsedd kompensatorisk effekt.....	35
Referenser	37
Bilagor	42
Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier	42
Bilaga 2 Metod och urval	44
Bilaga 3 Granskade verksamheter	47
Bilaga 4 Referenspersoner.....	48

Sammanfattning

En förskola av hög kvalitet bidrar positivt till barns utveckling, bland annat genom att lägga grunden för framtida lärande och goda resultat i skolan. Detta gäller inte minst för barn med sämre socioekonomiska förutsättningar. Förskola har även betydelse för att motverka utanförskap och att främja integration. Förskolans förebyggande roll kan inte nog betonas.

Förskolan har ett omfattande utbildnings-, undervisnings-, och kunskapsuppdrag och utgör idag en egen skolform inom utbildningssystemet. I skollagen framgår att utbildningen ska vara likvärdig och att hänsyn ska tas till barns olika behov, samt att förskolan ska sträva mot att kompensera för skillnader i barnens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Forskning pekar på att förskolan bidrar till barns utveckling, både kunskapsmässigt och socialt. Vidare visar forskning att det finns långsiktiga samhällsekonomiska vinster i att investera i förskolan, och att förskolan har en kompensatorisk effekt. De positiva effekterna är störst för barn i familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar och barn i behov av särskilt stöd, förutsatt att den pedagogiska verksamheten på förskolan har hög kvalitet.

Nationell statistik indikerar att personalens utbildningsnivå är lägre på förskolor där andelen barn med utländsk bakgrund är stor. Samtidigt utgör personalens kompetens en av de allra viktigaste förutsättningarna för förskolans kvalitet, och förskolans möjligheter att verka kompensatoriskt. I ett samhälle med ökade socioekonomiska skillnader, ökad pedagogisk segregation och problem med utanförskap och bristande integration är därmed förskolans kvalitet och aktiva kompensatoriska arbete av stor betydelse. Otillräcklig kvalitet och avsaknad av ett kompensatoriskt arbete på förskolor i socioekonomiskt svagare områden riskerar att ge långtgående negativa effekter på både individ- och samhällsnivå.

Utifrån denna problembild har Skolinspektionen granskat huvudmäns och rektorers arbete för att undervisningen ska hålla en god kvalitet i förskolor som är belägna i socioekonomiskt svagare områden. I rapporten visar vi på utvecklingsområden och lyfter även de framgångsfaktorer som identifierats i granskningen. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 30 verksamheter som har granskats och avser inte att ge en nationell bild av förhållandena.

Fler än hälften av rektorerna och huvudmännen behöver utveckla arbetet

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har 17 av de 30 granskade förskolorna behov av utveckling inom det granskade området. Sammantaget visar granskningen att det krävs ytterligare ansträngningar

från många granskade huvudmän och rektorer för att ge förskolorna goda förutsättningar. Nedan redogör vi för granskningens viktigaste iakttagelser och slutsatser.

Brister i det svenska språket och hög frånvaro bland barn försvårar förskollärarens undervisningsuppdrag

En övervägande majoritet av de granskade förskolorna har många barn med annat modersmål än svenska och därför ett stort fokus på språkutvecklande arbete. Tillgång till personal med kunskaper i svenska såväl som barnens modersmål lyfts av verksamheterna som central. Samtidigt uttrycker huvudmän och rektorer vid två tredjedelar av förskolorna att de har personal med brister i svenska, vilket är försvårande för den pedagogiska verksamheten. Nära hälften uppger också att bristande kunskaper i svenska är ett problem i samband med rekrytering, särskilt när det gäller barnskötare och vikarier.

Det är också vanligt att en del barn har hög frånvaro. En del förskolor har även stor rörlighet i barngrupperna. Både hög frånvaro och stor rörlighet försvårar för förskollärarna att åstadkomma en undervisning som ger alla barn möjlighet att utvecklas och lära sig det som förväntas utifrån förskolans läroplan. Mot den bakgrunden är huvudmannens och rektorns arbete med rekrytering, kompetensutveckling och barns närvaro särskilt viktigt i socioekonomiskt svagare områden.

I många granskade förskolor tillvaratas inte förskollärarnas kompetens fullt ut

Granskningen visar att rektorerna i nära hälften av de utvalda förskolorna inte leder undervisningsuppdraget på ett sådant sätt att förskollärarnas roll och ansvar tydliggjorts. Rektorer upplever ibland att det är känsligt att prata om förskollärarnas särskilda ansvar för undervisningen. Förskollärarna är dessutom ofta få till antalet och det är vanligt att arbetsuppgifter fördelas utan hänsyn tagen till utbildningsbakgrund. Det är också vanligt att andra delar av verksamheten behöver prioriteras framför undervisning. På många förskolor har inte förskollärare heller möjlighet att utveckla undervisningen tillsammans med andra förskollärare. Därmed tillvaratas inte förskollärarnas kompetens fullt ut, vilket kan få särskilt negativa konsekvenser för barn på förskolor i socioekonomiskt svaga områden.

Vanligt att huvudmannens insatser inte är träffsäkra

En tredjedel av huvudmännen i granskningen följer inte upp verksamheterna på ett sådant sätt att enskilda förskolors utmaningar identifieras. Flera huvudmän har knapphändig inblick i förskolans pedagogiska kvalitet och målen som följs upp är inte tydligt riktade mot förskolans läroplansuppdrag. Såväl verksamhetsmål som insatser tenderar vara alltför generella och motsvarar inte respektive förskolas behov. Det

förekommer också att kompetenshöjande insatser inte utgår från personalens och förskolans identifierade utvecklingsbehov. Några huvudmän saknar även ett strategiskt rekryteringsarbete för att attrahera och behålla förskollärare och det finns få stödjande strukturer för att avlasta rektor i rekryteringsarbetet, vilket försvårar kompetensförsörjningen.

Utifrån förskolans kompensatoriska uppdrag är det viktigt att verksamhetens mål och insatser är träffsäkra och svarar mot specifika behov hos både personal och barn, i syfte att utjämna skillnader i barns förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Välfungerande arbete i flera verksamheter

Samtidigt är det positivt att 13 av 30 granskade verksamheter har ett arbete som Skolinspektionen bedömer håller hög kvalitet. Här arbetar både huvudmän och rektorer för att ge förskollärarna möjlighet att bedriva en undervisning av god kvalitet, med utgångspunkt i förskolans kompensatoriska uppdrag. Huvudmännen har god insikt i lokala utmaningar och sätter in träffsäkra och effektiva åtgärder. Rektorerna vid dessa förskolor har ett tydligt pedagogiskt ledarskap och ger förskollärarna förutsättningar att ta ansvar för undervisningsuppdraget.

Stort fokus på relationsstärkande arbete med vårdnadshavare för att skapa tillit och förståelse för förskolans uppdrag

I många av de granskade förskolorna arbetar personalen för att utveckla goda relationer med vårdnadshavarna. Det handlar dels om att skapa tillit så att vårdnadshavarna känner sig trygga med att lämna sina barn på förskolan, dels om att förklara förskolans uppdrag i syfte att åstadkomma ett gott samarbete med vårdnadshavarna.

Med anledning av att det förekommer ryktesspridning om förskolans läroplan är detta arbete särskilt angeläget för att motverka att en generell misstro mot förskolan som institution utvecklas. En sådan misstro kan innebära en risk för ökad frånvaro, att vårdnadshavare väljer att inte skriva in sina barn i förskolan, att barnen skrivs ut ur förskolan, eller att vårdnadshavare drar sig för att berätta om sitt eventuella behov av stöd och hjälp. Med tanke på hur förskolan bidrar till barns utveckling vore detta en mycket allvarlig utveckling, i synnerhet i socioekonomiskt svagare områden. Förskolan fungerar ofta som en brygga in i det svenska samhället och det relationsstärkande arbetet kan bidra till att lägga en god grund för ett gott förtroende för förskolan. Det kan även bidra till att främja integration och förebygga utanförskap mer långsiktigt.

Inledning

Idag går drygt en halv miljon barn i förskolan, vilket motsvarar 86 procent av alla barn mellan 1–5 år.¹ Förskolan är en viktig del i det svenska utbildningssystemet och ska lägga grunden för det livslånga lärandet. Barn med svensk bakgrund är inskrivna i högre grad jämfört med utlandsfödda barn eller barn till utlandsfödda föräldrar. Barn födda utomlands har lägst inskrivningsgrad i samtliga åldrar.²

Alla barn som går i förskola har rätt till en förskola av hög kvalitet som förbereder barnen för framtida lärande. Forskning visar att det finns långvariga samhällsekonomiska vinster i att investera i förskola.³ Barn som gått i förskola av hög kvalitet lyckas bättre i skolan, både kunskapsmässigt och socialt. De tenderar dessutom att ha färre psykiska och fysiska hälsoproblem samt ha högre utbildning och inkomst i vuxen ålder.⁴ Forskning visar vidare att de positiva effekterna av att gå i en förskola av hög kvalitet är störst för barn från familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar och barn i behov av särskilt stöd.⁵ På så sätt utgör förskolan en alldeles särskild viktig skyddsfaktor för just dessa barn.

Men för att förskolan ska gynna barns sociala, kognitiva och språkliga utveckling krävs det att förskolan håller hög kvalitet. En av de viktigaste faktorerna för hög kvalitet är personalens utbildnings- och kompetensnivå.⁶ Det är därför särskilt allvarligt att andelen utbildade förskollärare har minskat de senaste åren och det finns indikationer på att utbildningsnivån är lägre på förskolor där många av barnen har utländsk bakgrund.⁷

Bristande likvärdighet i svensk förskola är ett stort problem⁸ och riskerar att drabba barn i socioekonomiskt svagare områden mer än barn från mer socioekonomiskt gynnade områden.⁹ Flera förskoleforskare och lärarutbildare menar att förskolans omfattande undervisningsuppdrag samt kompensatoriska uppdrag inte matchas med rätt förutsättningar¹⁰, något som också betonas i jämlikhetskommissionens slutbetänkande.¹¹

---

¹ Skolverket (2023a).

² Bland barn med svensk bakgrund som är mellan ett och fem år är 86 procent inskrivna i förskola. Motsvarande andel för barn födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar är 82 procent och barn födda utomlands är 73 procent. Skolverket (2023a)

³ Heckman the economics of human potential (u.å.), Almqvist, L., Björck, E. (2023), Gupta, N, D., Jessen, J. (2023), Drange, N., Havnes, T. (2019).

⁴ Almqvist, L., Björck, E. (2023) Folkhälsomyndigheten & Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2017)

⁵ Se till exempel Bris (2019), von Greiff (2009), Grönqvist & Niknami (2017), OECD (2017), Persson (2012), Vandenbroeck m.fl. (2018), Vetenskapsrådet (2015), Persson (2020b).

⁶ Se till exempel Sheridan mfl. (2020), Persson (2020a), Vetenskapsrådet (2015).

⁷ SOU 2020:67

⁸ Se till exempel Björk-Willén (2022). Skolinspektionen (2018). Garvis mfl. (2017)

⁹ Skolinspektionen utgår från Delegationen mot segregations (Delmos) klassifikation av områden med socioekonomiska utmaningar.

¹⁰ Med bättre förutsättningar anges bland annat, fler legitimerade förskollärare och kompetenshöjning av personalen, men även till exempel barngruppsstorlekar.

¹¹ Eidevald, Engdahl, Pramling Samuelsson, & Tallberg Broman (2020), SOU 2020:46, Vallberg Roth & Tallberg Broman (2018). Persson & Tallberg Broman (2019).

Problem med kvalitet och likvärdighet är allvarligt, inte minst eftersom förskolans undervisnings- och kompensatoriska uppdrag blir särskilt viktigt i en samhällsutveckling med socioekonomiska skillnader, ökad segregation och problem med utanförskap och bristande integration. Enligt Statistiska centralbyrån har inkomstskillnaderna ökat och är nu större än på flera decennier.¹² Det är också mycket vanligare att barn med utländsk bakgrund har låg inkomststandard.¹³ Enligt Delmos årsrapport har den socioekonomiska boendesegregationen ökat under perioden 1990 till 2020 och en majoritet av de svenska kommunerna, både stora och små, är idag mer segregerade än de var 1990.¹⁴ Förbättrade förutsättningar för en ökad likvärdighet, kvalitet och kunskapsutveckling i förskolan skulle gynna barns lärande och utveckling eftersom den kompensatoriska effekten är störst för barn från resurssvaga hem.

Granskningen omfattar hur huvudmän och rektorer arbetar för att skapa förutsättningar för god kvalitet i undervisningen på förskolor i socioekonomiskt svagare områden.

Motiv till granskningen av arbetet för kvalitet i undervisningen på förskolor i socioekonomiskt svagare områden

Risk för otillräcklig kunskap om förskolans läroplan och låg tillgång till förskollärare

En viktig kvalitetsaspekt är att det finns kunskap om förskolans uppdrag i styrkedjan.¹⁵ Skolinspektionens tidigare granskningar av förskolan mellan 2015–2017 visade bland annat att huvudman och rektor hade varierande kännedom om förskolans uppdrag och förskolans roll i skolväsendet. Det fanns även brister i implementeringen av den dåvarande läroplanen, vilket påverkade möjligheterna att arbeta målstyrt och skapa goda förutsättningar för undervisning.¹⁶ Under genomförandet av den här granskningen har ytterligare ny kunskap tillkommit genom Skolverkets reformutvärdering av förskolans nya läroplan (Lpfö 18). Enligt Skolverket har Lpfö 18 medfört att undervisningsbegreppet samt förskollärarens roll och ansvar förtydligats, även om tillämpningen varierar.¹⁷

En annan kvalitetsaspekt är att det finns välutbildad personal som har kunskap och kompetens om barns utveckling och lärande i förhållande till de olika lärandeområdena i läroplanen.¹⁸ Förskolans undervisningskvalitet påverkas av låg andel förskollärare och tillgång till personal med utbildning för att arbeta med barn, så som utbildade barnskötare. Samtidigt är inte

---

¹² Statistiska centralbyrån (2023)

¹³ Statistiska centralbyrån (2022)

¹⁴ Delmos (2022)

¹⁵ Skolinspektionen (2018), Roslund (2019).

¹⁶ Skolinspektionen (2018).

¹⁷ Skolverket (2023b).

¹⁸ Skolinspektionen (2018).

denna centrala resurs fördelad på ett likvärdigt sätt, med risk att barn i socioekonomiskt svaga områden i lägre utsträckning ges undervisning av förskollärare. Nationell statistik indikerar att personalens utbildningsnivå är lägre på förskolor med stor andel barn med utländsk bakgrund,¹⁹ och lokala studier visar att förskolor i områden med socioekonomiska utmaningar tenderar att ha lägre andel förskollärare jämfört med områden med mer gynnsamma förhållanden.²⁰ Inom skolan är det väl belagt att det finns färre behöriga och erfarna lärare på skolor med mindre gynnsamma socioekonomiska förutsättningar, så kallad pedagogisk segregation.²¹ Enligt Skolverket har den pedagogiska segregationen ökat över tid och menar att det är viktigt att bryta den här utvecklingen för att stärka likvärdighet och undervisningens kvalitet.²²

När det gäller statistik för förskolan måste resultaten dock ses med viss försiktighet då det saknas heltäckande studier på nationell nivå. Enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) saknas eller finns endast svaga samband mellan personalens utbildningsnivå och områdets socioekonomi. Istället pekar SKR på en generellt hög variation mellan kommunala förskolor när det gäller tillgången till förskollärare, oavsett barnens socioekonomiska bakgrund.²³ Generellt har dock andelen förskollärare som arbetar i förskolan minskat de senaste åren. Idag är andelen förskollärare drygt 40 procent nationellt.²⁴ Andelen anställda förskollärare kan variera mellan 13 och 75 procent mellan kommuner.²⁵ Andelen förskolepersonal som saknar utbildning för att arbeta med barn har också ökat kraftigt.²⁶

Stora skillnader mellan olika förskolor

Kommungruppen storstäder har lägst andel förskollärare (31 procent) medan mindre stad/tätort har högst andel förskollärare (47 procent). Det är betydande skillnader mellan kommunala (43 procent) och fristående förskolor (31 procent). Även förskollärartätheten skiljer sig åt mellan kommunala och fristående förskolor. Det är 11,8 barn per förskollärare i kommunala förskolor jämfört med 16,5 i fristående förskolor. (Skolverket, 2023a)

¹⁹ SOU 2020:67

²⁰ Malmö stad (2021), Larsson & Björk-Willén (2020), Andersson & Sandberg (2017) Se även Persson (2014)

²¹ Hansson, Å. & Gustafsson, J-E. (2016), Skolinspektionen (2022)

²² Skolverket (2023c)

²³ Sveriges kommuner och regioner (2022b)

²⁴ Skolverket (2021a). Skolverket (2023a). Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

²⁵ Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

²⁶ Skolverket (2021a). De flesta av dessa har en samhällsvetenskaplig, social eller humanistisk gymnasieutbildning. Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

Ett stort hinder för att rekrytera personal är att det saknas förskollärare och barnskötare med utbildning för att arbeta med barn. Skolverkets senaste lärarprognos visar att även om personalbehovet bedöms minska något till följd av mindre barn- och elevkullar kommer det råda brist på legitimerade förskollärare. Detta eftersom det inte examineras tillräckligt många förskollärare för att täcka de kommande behoven fram till 2035.²⁷ Enligt SKR varierar behoven kraftigt mellan olika delar av landet och störst brist på förskollärare är det i storstäderna och kommuner som har långt till ett lärosäte.²⁸

På sina håll finns tendenser till att barnskötaryrket ses som en arbetsmarknadsåtgärd där kortare utbildningsinsatser genomförs för att slussa in arbetslösa på arbetsmarknaden. Ibland saknar de som arbetar i förskolan grundläggande kunskaper både i svenska språket och om förskolans uppdrag.²⁹ En av konsekvenserna av dessa förhållanden är att många barn möter förskolepersonal som saknar utbildning för att arbeta med barn.³⁰ Brist på förståelse för förskolans uppdrag och brister i det svenska språket kan ge särskilt allvarliga konsekvenser på förskolor i segregerade områden. Där har barnen behov av en pedagogisk verksamhet av god kvalitet, mycket stor stöttning i det svenska språket samt kompetens att arbeta språkutvecklande.

Risk att undervisningsuppdraget prioriteras ned när personalens utbildningsnivå är låg

Förskolan har, genom ett antal reformer de senaste åren, fått ökat fokus på kunskapsuppdraget och är sedan 2011 en egen skolform inom utbildningssystemet. I samband med detta infördes också begreppet undervisning för förskolan i skollagen, krav på legitimation för förskollärare och att bara legitimerade förskollärare får bedriva undervisning. Med läroplanen för förskolan Lpfö 18 infördes även begreppet undervisning i läroplanen tillsammans med skrivningar om förskollärarens roll och ansvar för densamma.³¹ Enligt Skolverkets reformutvärdering har de nya skrivningarna gjort det tydligare för personalen vad undervisning innebär i förskolan och vilken roll som förskolläraren har. Samtidigt visar rapporten att ansvars- och arbetsfördelningen mellan förskollärare och barnskötare inte är helt genomförd på alla förskolor.³² En otydlig rollfördelning kan skapa en osäkerhet för alla som arbetar i förskolan, där vare sig förskollärare eller annan personal kan agera utifrån en trygg förvissning om att de utför det arbete och tar det ansvar som deras professionella yrkesroll egentligen innebär. Tidigare studier pekar på att förskollärare sällan ser sig som

---

²⁷ Skolverket (2021a).

²⁸ Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

²⁹ SOU 2020:67.

³⁰ Se bland annat SOU 2020:67 och Andersson & Sandberg (2019). Björk-Willén (2022). Stockholm stad (2020).

³¹ Skolverket (2019)

³² Skolverket (2023b).

undervisande lärare eller som ledare för det pedagogiska arbetet. Detta kan ha sina historiska rötter i arbetslagets gemensamma ansvar, ”vi pedagoger”, som naturlig utgångspunkt för arbetet i förskolan. Den oftast ganska platta organisationen riskerar osynliggöra förskollärares yrkeskunskap.³³ Det kan försvåra för förskollärare att använda sin kompetens och ta sitt särskilda undervisningsansvar.³⁴ Forskning visar att förskollärare ser en utmaning i de situationer där arbetslaget inte har en gemensam förståelse för den pedagogiska praktiken och att förskollärarna inte alltid upplever att de har legitimitet att leda övriga kollegor.³⁵

Undervisning i förskolan

I skollagen står det att undervisning i förskolan ska ledas av förskollärare. I läroplanen för förskolan står det att undervisningen ska ha sin utgångspunkt i läroplanens mål och att det kan vara både planerade och spontana aktiviteter. Förskolläraren har ansvar för det pedagogiska innehållet i undervisningen och för att det målinriktade arbetet främjar barns utveckling och lärande. Förskolläraren har på så sätt ett särskilt ansvar i utbildningen som arbetslaget genomför gemensamt, exempelvis med barnskötare.

(1 kap. 3§ skollagen, Läroplanen för förskolan, Lpfö 18)

Skolinspektionens tidigare granskningar av förskolan 2015–2017 visade att förskollärare, företrädesvis på förskolor med väldigt få förskollärare, kunde känna sig ensamma i sin roll och ibland osäkra på sitt uppdrag, vilket gjorde att de inte gavs förutsättningar att ta det ansvar som beskrevs i den dåvarande läroplanen.³⁶ I utredningen ”Förskola för alla barn” framkommer det att den utbildade personalen ofta är handledare till kollegor som saknar utbildning, vilket upplevs som mycket slitsamt och tar tid från uppdraget, och personal med svenska som modersmål får också ofta agera språkstöd till kollegor med svagare kunskaper i svenska språket. Då det sällan avsätts tid och resurser för handledning och det inte ingår i de ordinarie arbetsuppgifterna, blir det en orimligt hög arbetsbelastning.³⁷ Vidare uttrycker en del förskollärare att det känns meningsfullt att arbeta i en förskola i ett socioekonomiskt utsatt område men att det bland annat kräver fler kollegor och mer planeringstid. Förskollärare framhåller vikten av ett närvarande ledarskap från rektor på förskolor där många barn har stort behov av stöd.³⁸

³³ Eriksson m.fl. (2018e) s. 35. Vallberg Roth, m.fl. (2018).

³⁴ Persson och Tallberg Broman (2019). Catucci (2021).

³⁵ Catucci (2021).

³⁶ Skolinspektionen (2018), Skolinspektionen (2016b).

³⁷ SOU 2020:67

³⁸ SOU 2020:67

Enligt Skolverkets reformutvärdering uppger många rektorer att Lpfö18 medfört att man avsatt mer tid för planering, utvärdering eller reflektion för förskollärare jämfört med annan personal. Samtidigt varierar förutsättningarna för att bedriva undervisning på förskolorna, vilket försvårar läroplanens genomslag. Brister i förutsättningar kan bero på brist på utbildad personal, otydlighet i förskollärarens mandat och brist på stöd i uppföljningen. Det kan även handla om att det är låg personaltäthet, personalfrånvaro och hög omsättning av rektorer.³⁹ Skolinspektionens tidigare granskningar visade att granskade förskolor med stora utvecklingsbehov hade en otydlig ledning och nedprioriterad kompetensutveckling, främst på grund av personalbrist. Vidare saknades det tid och rum för reflektion och diskussion om det pedagogiska uppdraget. De rektorer som behövde utveckla sin ledning lämnade över stora delar av den pedagogiska verksamheten till personalen.⁴⁰

Risk att förskolors behov inte synliggörs och att de kompensatoriska insatserna uteblir

I Skolinspektionens tidigare granskningar av förskolan 2015–2017 framkom kvalitetsbrister i de granskade huvudmännens uppföljning och utvärdering av förskolan. Ofta fanns en god bild av förskolans strukturella förutsättningar över tid (barngruppsstorlek, barnens närvarotider, personaltäthet, personalens utbildningsnivå, lokalernas lämplighet, etc.). Mer sällan gjordes en bedömning av förskolans måluppfyllelse, det vill säga en uppföljning och utvärdering av arbetet mot de nationella målen i förskolans läroplan, och därmed insikt i vilka insatser som behövs för ökad måluppfyllelse.⁴¹ I och med detta visade granskningarna på risken att rektorn inte genomförde de insatser som förskolan var i störst behov av. Enligt Skolverkets reformutvärdering har dock införandet av Lpfö18 lett till att många förskolor förändrat sin uppföljning och utvärdering mot nationella mål, och det systematiska kvalitetsarbetet har fått en större plats och blivit tydligare. Rapporten visar samtidigt att det fortfarande är en utmaning för förskolorna att följa upp varje enskilt barns utveckling och lärande.⁴² Avsaknaden av en tydlig bild av måluppfyllelsen riskerar att osynliggöra behov av till exempel bättre strukturella eller organisatoriska förutsättningar för att möta barnen i undervisningen. För barn som går i förskolor i socioekonomiskt svaga områden kan konsekvenserna av detta bli särskilt allvarliga då det i förlängningen kan innebära att barnen går miste om möjligheter till utveckling som de annars skulle kunna ha fått. Skolinspektionens tidigare granskningar av förskolan visade även att en stor del av rektorerens tid lades på chefskapet och administrativa frågor. Mindre tid lades på det pedagogiska ledarskapet och att organisera

---

³⁹ Skolverket (2023b).

⁴⁰ Skolinspektionen (2018). Skolinspektionen (2017).

⁴¹ Skolinspektionen (2018), (2017), (2016b).

⁴² Skolverket (2023b).

förskolans inre arbete med utgångspunkt i det nationella uppdraget.⁴³ Det fanns ett starkt positivt samband mellan de förutsättningar som rektorerna fick från huvudmannen och hur väl rektorn kunde leda.⁴⁴ Forskning pekar även på att, förutom svagt IT- och administrativt stöd, har rektorsrollen generellt blivit mer styrd, med allt fler medarbetare per rektor och därmed mindre tid för dialoger.⁴⁵

Syfte och frågeställningar

Syftet är att granska kvaliteten i huvudmannens och rektorernas arbete för en undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden. Bedömningarna är gjorda i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

För att uppfylla granskningens syfte besvaras följande frågeställningar:

1. I vilken utsträckning skapar rektorn reella förutsättningar så att förskollärare kan leda och genomföra undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden?
2. I vilken utsträckning arbetar huvudmannen aktivt med adekvata insatser för att stärka förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden?

Avgränsning

I granskningen ingår inte att bedöma kvaliteten i förskollärares, barnskötares eller annan personals arbete med undervisningen. Det är huvudmannens och rektors **arbete med att skapa förutsättningar** för en undervisning av god kvalitet som granskats.

---

⁴³ Skolinspektionen (2018), (2016a). Skolverket (2021b).

⁴⁴ Skolinspektionen (2017).

⁴⁵ Corin & Björk (2017).

Delat tillsynsansvar för förskolorna

Enligt skollagen har kommunerna det huvudsakliga tillsynsansvaret för fristående förskolor. Skolinspektionen har tillsynsansvar för kommunala förskolor och utförs på huvudmannanivå. Skolinspektionen har också ansvar för att granska hur kommunerna tar sitt ansvar för tillsynen över fristående förskolor.

Med hjälp av tillsyn kontrolleras att förskolorna uppfyller krav från lagar och andra föreskrifter. I detta ingår bland annat att säkerställa att utbildningen genomförs i enlighet med gällande styrdokument, att verksamheten följs upp, utvärderas och utvecklas så att de nationella målen kan uppfyllas och att utbildningen är likvärdig.

Utöver detta har Skolinspektionen även möjlighet att granska förskolors och huvudmäns verksamhet ur olika kvalitetsaspekter – både kommunala och fristående. Denna rapport bygger på en sådan kvalitetsgranskning.

(26 kap. 3, 4, 19 och 20 §§ skollagen)

Granskningens genomförande

Granskningen omfattar 30 verksamheter, 20 kommunala och 10 fristående förskolor. Verksamheterna ligger i områden som bedöms ha stora socioekonomiska utmaningar utifrån Boverkets segregationsbarometer.⁴⁶ Områden med stora socioekonomiska utmaningar benämns som områdestyp 1 och antas ha en hög andel boende som har en låg ekonomisk standard, en hög andel med enbart förgymnasial utbildning samt en hög andel som har haft ekonomiskt bistånd längre än tio månader och eller har varit arbetslösa längre än sex månader.⁴⁷ Urvalet av förskolor i granskningen är gjort utifrån en lista som den utvalda kommunen tillhandhållit, med förskolor inom områdestyp 1.

Granskningen har fokus på förskolor i socioekonomiskt svagare områden för att lyfta fram betydelsen av förskolans kompensatoriska arbete. Urvalet och granskningen är baserad på en övergripande riskbild att stora socioekonomiska utmaningar antas påverka förutsättningarna för förskolorna i dessa områden. Alla granskade förskolor har i huvudsak lokalt upptagningsområde, det vill säga att inskrivna barn bor i närheten av den granskade förskolan.

⁴⁶ Boverket tillhandahåller sedan 2022 Segregationsbarometern i syfte att mäta boendesegregationen i Sverige. I den här granskningen är utgångspunkten förskolor som ligger i områden som enligt segregationsindex har stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1).

⁴⁷ Boverket (2022).

I granskningen ingår förskolor i kommuner som är jämt fördelade mellan storstads- eller storstadsnära kommuner, större stad eller kommun nära större stad samt mindre stad/tätort eller landsbygdskommun. Fördelningen är baserad på Sveriges kommuners och regioners kommungruppsindelning.⁴⁸ Samtliga granskade förskolor har minst en anställd förskollärare. Samtliga granskade verksamheter tar del av någon form av socioekonomisk resursfördelning.

Granskningen har genomförts under våren 2023 med hjälp av intervjuer och dokumentstudier. Intervjuerna och den insamlade dokumentationen ligger till grund för de kvalitetsbedömningar som Skolinspektionen har gjort av huvudmännens och rektorernas arbete. Bedömningarna utgår ifrån ett antal kvalitetskriterier som myndigheten har tagit fram. Kriterierna som definierar vad som bedöms utgöra hög kvalitet inom respektive bedömningsområde finns i bilaga 1 till rapporten.

För utförligare beskrivning av granskningens genomförande och urvalsprinciper, se bilaga 2. En förteckning över de förskolor som ingått i granskningen finns i bilaga 3.

---

⁴⁸ Sveriges Kommuner och Regioner (2022a).

Det här visar granskningen

Följande kapitel inleds med Skolinspektionens övergripande bild utifrån granskningens samlade resultat. Vi redovisar också generella utmaningar som de granskade förskolorna lyft fram med anledning av att verksamheterna ligger i socioekonomiskt svagare områden. Granskningens iakttagelser presenteras därefter i två avsnitt. Första avsnittet fokuserar på rektorns arbete för att skapa förutsättningar för förskollärare att leda och genomföra undervisning av god kvalitet. Det andra handlar om huvudmannens arbete med att stärka kvaliteten i densamma.

Över hälften av verksamheterna behöver förbättra förutsättningarna för kvalitet i undervisningen

Sammantaget har Skolinspektionen bedömt att 17 av 30 granskade rektorer och huvudmän i socioekonomiskt svagare områden behöver skapa bättre förutsättningar för en undervisning av god kvalitet i förskolorna. Rektorer behöver utveckla arbetet med att leda undervisningsuppdraget. Huvudmän behöver i högre utsträckning följa upp verksamheterna för att kunna sätta in relevanta insatser. Det tycks finnas en tendens att kvalitetsbrister på huvudmannanivå och kvalitetsbrister på rektorsnivå samvarierar, vilket belyser vikten av ett välfungerande arbete på huvudmannanivå.

De utvecklingsområden Skolinspektionen har identifierat handlar främst om att:

- rektorn behöver förankra och förtydliga förskollärarens roll och ansvar hos all personal på förskolan
- rektorn behöver skapa reella förutsättningar för förskollärarna så att de, tillsammans med andra förskollärare, kan leda och utveckla en undervisning av god kvalitet
- huvudmannen behöver stärka sin styrning och ledning av förskolan och utveckla arbetet med uppföljning, utvärdering och analys med syfte att identifiera utvecklingsbehov och genomföra träffsäkra insatser på de olika förskolorna för att på så sätt stärka förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet
- huvudmannen och rektorn behöver arbeta strategiskt och långsiktigt med rekrytering och kompetensutveckling för att attrahera och behålla förskollärare.

Generella utmaningar för granskade förskolor i socioekonomiskt svagare områden

På en majoritet av förskolorna beskriver både huvudmän, rektorer och personal omständigheter som är specifika för socioekonomiskt svagare

områden, och som påverkar möjligheten att arbeta med undervisningsuppdraget. Nedan lyfter vi några av dessa iakttagelser.

Stora behov av språkutvecklande arbete

Flera av de utmaningar som nämns i Skolinspektionens intervjuer berör barnens språkkunskaper. På en del förskolor finns det inga eller få barn med svenska som modersmål. Det gör att förskollärarna behöver lägga mycket tid på det språkutvecklande arbetet, ibland på bekostnad av andra delar av undervisningsuppdraget. I intervjuerna beskriver personalen att de inte kan utnyttja barngruppens språkkompetenser på samma sätt som i en grupp med fler barn med svenska som modersmål, vilket förvårar undervisningen.

Hög frånvaro

Vid över hälften av de granskade förskolorna har en del barn hög frånvaro. Det handlar både om hög sporadisk frånvaro, om att barn är frånvarande under längre perioder och om att vissa bostadsområden har en hög in- och utflyttning generellt. Intervjuerna visar att frånvaron och rörligheten i barngrupperna gör verksamheten oförutsägbar och försvårar arbetet att planera och nivåanpassa undervisningen. Det är även svårt att få kontinuitet i undervisningen eftersom en del barn missat delar av det som de andra barnen arbetat med. Frånvaron påverkar på så sätt möjligheten att exempelvis arbeta språkutvecklande med barnen.

Kommunikation och relationsstärkande arbete med vårdnadshavare

Vid många förskolor beskriver personalen att de behöver lägga mycket tid på relationsstärkande arbete och kommunikation med vårdnadshavare. Det kan handla om att det är nödvändigt att komplettera skriftlig information med personliga samtal eftersom det finns behov av att översätta informationen. Det kan också handla om behovet av att ha goda relationer med vårdnadshavarna för att de ska känna sig trygga med att lämna sina barn på förskolan. Tid behöver också läggas på att förklara förskolans utbildningsuppdrag för att kunna samverka kring närvaro och stödbehov, exempelvis kopplat till språkutveckling. Många förskolor har särskilda insatser kopplat till detta i samband med föräldramöten och inskolningssamtal. På många förskolor uttrycker personalen att sådana aktiviteter är värdefulla och främjar tilliten mellan förskolans personal och vårdnadshavare, men intervjuerna visar också att de kan leda till att det blir mindre tid för att exempelvis planera undervisning.

Rektorns arbete med att ge förskollärare goda förutsättningar

Granskningens första område handlar om i vilken utsträckning rektorerna skapar förutsättningar för förskollärare att leda och genomföra

undervisning av god kvalitet i socioekonomiskt svagare områden. I det ingår rektorns arbete med att leda undervisningsuppdraget, kompetenshöjande insatser och rektors organisering av utbildningen. Sammantaget bedömer Skolinspektionen att rektorerna på 14 av 30 granskade förskolor behöver arbeta för att höja kvaliteten inom området.

I 7 av dessa 14 förskolor är utvecklingsbehoven inom området stora, och Skolinspektionen har gjort bedömningen att rektorn i låg utsträckning ger förskollärarna goda förutsättningar. I lika många förskolor behöver rektorerna utveckla hur de leder förskolans undervisningsuppdrag, även om de till delar bedriver ett arbete som ger förutsättningar för undervisning av god kvalitet. Det handlar ofta om att rektorn behöver förankra och förtydliga förskollärarens roll och ansvar samt att det saknas möjlighet för förskollärare att utveckla undervisningen med andra förskollärare. Däremot ger rektorn i övrigt förskolans personal goda förutsättningar genom stöd och ledning.

På 16 av de granskade förskolorna bedöms rektorn bedriva ett arbete som motsvarar hög kvalitet i enlighet med granskningens kriterier. Vad som är utmärkande för dessa verksamheter redovisas samlat i slutet av rapporten under rubriken "Framgångsfaktorer i arbetet för kvalitet i förskolans undervisning i socioekonomiskt svaga områden."

Nedan redogör vi för Skolinspektionens iakttagelser för området.

Vanligt att förskollärarens roll och ansvar inte är förankrad och tydlig för all personal

Nära hälften av rektorerna i de granskade verksamheterna behöver se till att förskollärarens kompetens används på rätt sätt och att ge förskollärarna reella möjligheter att ta ansvar för undervisningen. Det handlar främst om att rektorn inte tydliggjort förskollärarnas ansvar för undervisningsuppdraget samt sett till att det är förankrat och fått genomslag i hela verksamheten.

“Några förskollärare uttrycker att de inte fått mandatet av rektorerna att ansvara för undervisningen eftersom det är känsligt att prata om.”

På en del förskolor är det stort fokus på samarbetet i arbetslaget och det framkommer i intervjuerna att det kan vara känsligt att prata om olika roller och ansvar för förskollärare och barnskötare. Några förskollärare uttrycker att de inte fått mandatet av rektorerna att ansvara för undervisningen eftersom det är känsligt att prata om. Många upplever att "alla gör samma sak", oavsett vilken utbildning de har eftersom de arbetar och planerar tillsammans i arbetslag. På flera förskolor upplever

personalen att det finns för få förskollärare i arbetslaget, vilket gör att det i praktiken blir omöjligt för förskollärare att ta ett större ansvar för vissa arbetsuppgifter än exempelvis barnskötare. I intervjuerna beskriver de att förskollärare och barnskötare tillsammans genomför undervisningen och ofta får liknande roller i arbetet. På många förskolor genomför både förskollärare och barnskötare olika typer av dokumentation kopplat till undervisningen och håller i utvecklingssamtal. På en förskola menar rektorn att det inte är någon skillnad mellan förskollärare och barnskötare eftersom alla gör samma arbetsuppgifter. Därför har rektorn tilldelat dem lika mycket planeringstid. Det kan också vara så att andra delar av verksamheten behöver prioriteras framför undervisningen. På en del förskolor framgår det att förskollärarna har ansvar för vikarieanskaffning, inköpsansvar, ansvar för IT-frågor, schemaläggning och handledning av PRAO-elever vilket tar tid från undervisningsuppdraget. Granskningen visar också att en del rektorer inte följer upp hur det fungerar med arbetsfördelningen och inte heller stödjer arbetslagen avseende roller och ansvar, vilket gör det svårt att utveckla arbetet.

Många förskollärare saknar möjlighet att samverka med andra förskollärare

Det är vanligt att rektorer i de granskade verksamheterna behöver stärka möjligheterna till samarbete. Hos nästan hälften av verksamheterna handlar det om att skapa möjligheter för förskollärarna att tillsammans med andra kollegor samplanera, genomföra och sambedöma undervisningen. På de flesta förskolor finns det visserligen tid avsatt för att arbeta med att planera med arbetslaget och ibland även enskild planeringstid. De flesta upplever att de kan använda planeringstiden även om det finns undantag. En förskollärare uttrycker exempelvis att man kan behöva använda planeringstid för att handleda kollegor eftersom det inte finns någon särskilt avsatt tid för det.

“Man kan behöva använda planeringstid för att handleda kollegor eftersom det inte finns någon särskilt avsatt tid för det.”

Det finns dock sällan avsatt tid för förskollärare att utveckla undervisningen tillsammans med andra förskollärare. På vissa förskolor kan det formellt finnas tid avsatt för förskollärare att träffas, men ändå är det svårt att få det att rymmas i det dagliga arbetet. Det innebär att förskollärarnas möjlighet att samplanera, genomföra och sambedöma undervisningen begränsas till arbetslaget. Granskningen visar också att det ibland saknas en tydlig ledning och styrning från rektor när det gäller hur

tid ska organiseras och användas. På en förskola vill förskollärarna exempelvis, enligt rektorn, inte ha någon egen planeringstid utan har valt att lägga all planeringstid tillsammans med kollegorna i arbetslaget. Granskningen visar vidare att en del rektorer inte följer upp i vilken mån personalen har möjlighet att faktiskt använda den avsatta planeringstiden, vilket gör det svårt att utveckla arbetet.

Det förekommer att rektorer har svagt fokus på undervisningsuppdraget

I några av de granskade verksamheterna bedöms rektorn behöva utveckla sitt arbete med att leda undervisningsuppdraget på förskolan. Ofta handlar det om att det är få gemensamma diskussioner på exempelvis arbetsplatsträffar, studiedagar och i arbetslag kring läroplanen, vilket gör att undervisningsuppdraget är svagt förankrat hos personalen. De flesta förskolor hade någon form av fortbildning i samband med att Lpfö 18 trädde i kraft 2019, men få löpande diskussioner efter det. I intervjuerna framkommer att den pedagogiska personalen upplever att genomförandet av undervisningen sker med skiftande kvalitet mellan olika arbetslag eftersom det inte finns ett gemensamt arbete och samsyn inom personalen om vad undervisning faktiskt innebär. På en och samma förskola uttrycker exempelvis delar av personalen att de i sitt arbetslag arbetar med att planera utifrån läroplanen. Andra menar att de i sitt arbetslag främst ägnar sig åt barnpassning och att fokus ligger på förskolans omsorgsuppdrag snarare än på utveckling och lärande.

På en del förskolor handlar det också om att rektorerna har begränsad kännedom om måluppfyllelsen avseende undervisningen och att utvecklingsinsatserna inte alltid utgår från de behov som förskolan har. Det är oklart för personalen vilka utvecklingsområden förskolan har och hur resultaten följs upp, utvärderas och analyseras. På en förskola framkommer exempelvis att det finns olika uppfattningar mellan ledning och personal om hur och var dokumentation, uppföljning och analys av måluppfyllelsen avseende undervisningsuppdraget ska göras. Det gör att det blir svårt för både rektor och huvudman att följa upp och analysera kvaliteten och utvecklingen av undervisningsuppdraget och sätta in adekvata insatser.

“På en del förskolor uttrycker personalen att de saknar input från rektorn för att veta vad som är bra och vad som behöver utvecklas.”

Granskningen visar vidare att en del rektorer behöva utveckla arbetet med återkoppling på undervisningen då rektorn inte tar del av den dokumentation och utvärdering som görs i och av arbetslagen. Det innebär

att rektorerna på dessa förskolor inte tar del av eller ger feedback på planeringar eller lärloggar eller annat som dokumenterats av personalen rörande undervisningens kvalitet i förhållande till barnens utveckling och lärande. På en del förskolor uttrycker personalen att de saknar input från rektorn för att veta vad som är bra och vad som behöver utvecklas och en del personal upplever osäkerhet kring huruvida rektor alls tar del av det som personalen dokumenterar. Personalen uppger också att det kan upplevas som att rektor befinner sig långt från kärnverksamheten och den dagliga verksamheten på förskolan. I flera av de granskade verksamheterna har rektorer ansvar för flera förskolor. Det innebär att en del rektorer har svårt att hinna med verksamhetsbesök och därför inte heller deltar på planerings- och uppföljningsmöten med arbetslagen. I dessa verksamheter uppger personalen att de saknar handledning och återkoppling på sitt arbete med undervisningen – både skriftligt och genom besök.

Bristande kompetens hos kollegor försvårar förskollärarens uppdrag

På nästan hälften av verksamheterna är det stora variationer gällande den pedagogiska kompetensen hos personalen. På en förskola har exempelvis ingen av de anställda barnskötarna någon pedagogisk utbildning alls. På flera förskolor är det även kopplat till att man ofta är beroende av utbildade vikarier i verksamheten.

I två tredjedelar av de granskade verksamheterna beskriver huvudmän och rektorer att det finns personal i verksamheten vars brister i det svenska språket ibland utgör ett hinder i arbetet. Några specialpedagoger uttrycker att förskolan definitivt inte räcker till när det gäller det kompensatoriska uppdraget och att barnen inte utvecklar sin svenska på samma sätt som de upplevde att barnen gjorde tidigare. Flera rektorer organiserar utbildningen så att de som har kompetensbrister i svenska inte arbetar med undervisningsmoment med fokus på språkutveckling och fördelar personalen medvetet utifrån hur "språkstarka" de är.

“Några specialpedagoger uttrycker att förskolan definitivt inte räcker till när det gäller det kompensatoriska uppdraget.”

I nära hälften av de granskade verksamheterna framkommer det också att brister i det svenska språket är ett problem i samband med rekrytering, särskilt av barnskötare och vikarier. Några huvudmän har infört språktest i svenska vid rekrytering och vikarieanskaffning. Samtidigt uppger de flesta huvudmän och rektorer att de ser stora fördelar med att ha personal som, utöver kunskaper i svenska, även behärskar de språk barnen talar i sin hemmiljö. Dels handlar det om att skapa trygghet och kunna kommunicera med både barn och vårdnadshavare på modersmålet, dels handlar det om

att kunna arbeta språkutvecklande då barnens modersmål är en viktig resurs när de ska lära sig svenska och därför positivt om personalen kan stödja båda språken simultant. I intervjuerna framkommer det att olika pedagoger kan stötta barn och vårdnadshavare beroende på vilket språk som talas i hemmet.

Det framkommer även att låg pedagogisk kompetens kan göra att det är svårt att få långvarig effekt av kompetensutvecklingsinsatser. Flera rektorer, specialpedagoger och förskollärare uttrycker att kompetensutvecklingsinsatser inte alltid leder till högre kvalitet i den pedagogiska verksamheten. De förklarar att kompetensnivån bland delar av personalen är för låg för att de ska kunna tillgodogöra sig kunskapen på ett sådant sätt att de kan använda den i det dagliga arbetet. De säger också att det inte är lika lätt för personal med lägre utbildningsnivå att omsätta teori till praktisk handling. Förskollärare har också svårigheter att sprida nya kunskaper vidare till kollegorna i arbetslaget då det blir för stort kunskapsglapp och för avancerad fortbildning som många inte kan ta till sig.

Koppling mellan identifierade utvecklingsbehov och kompetenshöjande insatser saknas ofta

Även om personalen på de granskade förskolorna ofta har möjlighet att ta del av någon form av kompetensutveckling så förekommer det att rektorer behöver utveckla sitt arbete även här. På en del förskolor saknas koppling mellan identifierade utvecklingsbehov på förskolan och de kompetenshöjande insatser som görs. Personalen kan också uppleva att kompetensutvecklingsarbetet är toppstyrt. Anledningen är att insatserna inte utgår från personalens erfarenheter och kunskap, och de behov eller önskemål som finns i personalgruppen. Istället handlar det om centrala kompetensutvecklingsinsatser riktade mot huvudmannens alla förskolor. På en förskola säger exempelvis personalen att delar av utbildningsinsatserna är på för låg nivå när det gäller det språkutvecklande arbetet då de redan arbetar med det dagligen. Istället skulle de behöva ha en mer fördjupad fortbildning med utgångspunkt i personalens nuvarande kunskaper och erfarenheter kring barns språkutveckling.

Vidare visar granskningen att det finns personal på flera förskolor som inte upplever att rektor är särskilt drivande eller uppmuntrar till kompetensutveckling. Det blir istället upp till personalen att ta hand om såväl den egna kompetensutvecklingen som utvecklingen av undervisningen på förskolan. Det finns också exempel på förskolor där det inte heller finns förutsättningar för personalen att delta i de kompetenshöjande insatser som huvudmannen erbjuder, på grund av att det inte avsätts tid.

Huvudmannens arbete med att ge goda förutsättningar för undervisning

Granskningens andra område handlar om i vilken utsträckning huvudmannen arbetar aktivt med adekvata insatser för att stärka förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden. I det ingår huvudmannens styrning och ledning av förskolan, huvudmannens ledning och stöd till rektorn samt huvudmannens arbete med att rekrytera och behålla förskollärare. Sammantaget bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i 10 av 30 granskade förskolor behöver arbeta med att höja kvaliteten inom detta område i syfte att kunna erbjuda barn och vårdnadshavare en undervisning av god kvalitet i förskolan.

I fyra av dessa tio förskolor är utvecklingsbehoven inom området stora, och Skolinspektionen har gjort bedömningen att huvudmannens arbete i låg utsträckning stärker förutsättningarna för undervisningen. I sex av förskolorna behöver huvudmännen utveckla arbetet, även om de till delar ger förutsättningar för god kvalitet. Det handlar främst om att huvudmannen inte har tillräckligt god kunskap om förutsättningarna och behoven på huvudmannens olika förskolor, men att huvudmannen i övrigt ger rektor bra stöd och arbetar strategiskt med kompetensförsörjning.

På 20 av de granskade förskolorna har huvudmannen ett arbete som motsvarar hög kvalitet i enlighet med granskningens kriterier. Vad som är utmärkande för arbetet i dessa verksamheter redovisas samlat i slutet av rapporten under rubriken "Framgångsfaktorer i arbetet för kvalitet i förskolans undervisning, i socioekonomiskt svaga områden".

En tredjedel av huvudmännen har otillräcklig kunskap om den pedagogiska kvaliteten i förskolan

En majoritet av huvudmännen har en god generell kunskap om och förståelse av förskolans uppdrag. Samtidigt är det en tredjedel av huvudmännen som trots det behöver utveckla sitt arbete med att följa upp och utvärdera förskolans verksamhet för att sätta in relevanta åtgärder. Det handlar om att huvudmän inte har arbetsätt för att skaffa sig kunskap om förskolans pedagogiska kvalitet och måluppfyllelse. Många huvudmän följer visserligen upp förskolans strukturella förutsättningar som exempelvis andelen förskollärare, barngruppsstorlek och information om personalens sjukfrånvaro. Men de följer inte lika frekvent upp förskolans process- och resultat kvalitet avseende undervisningen. En huvudman uttrycker att de behöver utveckla arbetet med att följa upp och utvärdera läroplansmålen trots att de dokumenterar mycket. En del huvudmän använder sig också till stor del av personalens självskattningar som underlag för att följa upp verksamheten. Det framkommer i granskningen att det finns en osäkerhet avseende kvaliteten på självskattningarna eftersom det finns en tendens att personal med fördjupad pedagogisk kunskap och kompetens ofta skattar

sig lågt och att personal som har lägre pedagogisk kompetens skattar sig högre.

“En huvudman uttrycker att de behöver utveckla arbetet med att följa upp och utvärdera läroplansmålen trots att de dokumenterar mycket.”

Granskningen visar vidare att det, trots strukturer för dialog och samverkan mellan huvudman och rektor, inte är säkert att de ger tillräcklig ledning och stöd till rektorn i frågor som rör rektors pedagogiska ledning av förskolan. En orsak till att stödet inte fungerar är att det saknas kunskap och kompetens hos huvudmannen för att kunna stötta och för att det är hög personalomsättning både på huvudmannanivå och på rektors- och biträdanderektersnivå.

Kvalitetsbrister mer vanligt när rektorer ansvarar för flera förskolor

En del huvudmän saknar kunskap om de lokala förutsättningarna och behoven på huvudmannens olika förskolor, vilket försvårar arbetet med att göra relevanta prioriteringar med syfte att höja kvaliteten på undervisningen och måluppfyllelsen. Av de granskade förskolorna har 22 av 30 rektorer ansvar för två eller fler förskolor. Av de som bedöms ha lägre kvalitet på sitt arbete har många ansvar för tre eller fler förskolor. På flera av dessa gör rektor en gemensam utvärdering och analys för alla förskolor hen har ansvar för. På en av förskolorna gör exempelvis rektor en gemensam kvalitetsrapport för alla sju förskolor som hen är rektor för, utan att beskriva skillnaderna mellan dem. Det förekommer också att huvudmannen gör en sammanfattande kvalitetsredovisning av alla förskolor i hela kommunen. För många huvudmän leder det till att det blir svårt att se skillnaderna mellan de olika förskoleenheterna inom ett förskoleområde. Ibland ligger förskolorna geografiskt nära varandra och kan ha liknande utmaningar, men det finns också förskolor som ligger geografiskt nära varandra som har olika behov. Förskolornas förutsättningar och behov kan variera mycket exempelvis beroende på personalens kompetens- och utbildningsnivå.

Ibland mer fokus på centrala verksamhetsmål

En del huvudmän har valt att fokusera på centrala verksamhetsmål som är gemensamma för huvudmannens alla förskolor istället för att följa upp lokala identifierade behov på respektive förskola. Det innebär att huvudmannens insatser kopplas till centrala verksamhetsmål snarare än förskolans faktiska utvecklingsbehov. Det kan handla om långsiktiga

generella mål kring exempelvis hållbar utveckling, lärmiljöer eller språkutveckling som huvudmannen bedömt relevanta att arbeta med. En huvudman uttrycker att målen de tagit fram är gemensamma för alla huvudmannens förskolor och att de inte får kunskap om vad varje förskola har för behov. I vissa fall sammanfaller de centrala målen med de lokala behov som förskolan har, men inte alltid.

“En huvudman uttrycker att målen de tagit fram är gemensamma för alla huvudmannens förskolor och att de inte får kunskap om vad varje förskola har för behov.”

Det framkommer att en del rektorer och pedagogisk personal uppfattar att insatser inte är anpassade och relevanta för deras förskola. De behöver arbeta med andra saker än de centrala verksamhetsmålen för att utveckla förskolans pedagogiska kvalitet. Vissa huvudmän följer också endast upp och analyserar de centrala verksamhetsmålen och inkluderar inte förskolornas eventuella egna identifierade mål i sin uppföljning av förskolans verksamhet. På en del förskolor har rektorerna identifierat och kompletterat huvudmannens centrala verksamhetsmål med egna lokala mål, men det är inget arbete som huvudmannen efterfrågar eller regelbundet tar del av. I granskningen förekommer det i enstaka fall att huvudmän inte har kunskap om förskolans uppdrag och saknar strukturer för uppföljning och analys av resultat.

Brist på långsiktiga kompetensförsörjningsstrategier och samsyn kring rekryteringsbehoven försvårar arbetet

Många av de granskade huvudmännen arbetar ambitiöst med kompetensförsörjningen men sex huvudmän behöver utveckla arbetet med att rekrytera och behålla förskollärare. Hos dessa verksamheter saknas främst ett långsiktigt och strategiskt rekryteringsarbete. Det saknas också stödjande strukturer för att avlasta rektorn som, på en majoritet av de granskade förskolorna, sköter det faktiska rekryteringsarbetet av ny personal. Det finns exempel på olika uppfattningar mellan huvudman och rektor när det gäller behovet av legitimerade förskollärare, eller att rektor inte anser att hen har råd att anställa fler förskollärare. Det kan handla om att huvudmannen har satt upp ett övergripande mål för andelen förskollärare. Då målet är uppnått på förskolan anser inte huvudmannen att det finns några behov av att anställa fler, även om rektorn anser att det finns behov av det. På en förskola framkommer det att huvudmannen har som mål att det ska vara en förskollärare per avdelning. Rektorn menar

dock att förskolans budget inte medger en förskollärare per avdelning och har därför inte anställt fler förskollärare.

Det finns huvudmän och rektorer som uppger att de har svårt att rekrytera legitimerade förskollärare med anledning av att förskolan ligger i ett socioekonomiskt svagare område. De ger en bild av att det finns föreställningar om att det är ett mer krävande arbete, jämfört med att arbeta på en förskola i ett område med högre socioekonomisk status. Det kan också finnas en rädsla hos eventuella sökanden att det ska saknas tillräckliga resurser i förhållande till vad verksamheten kräver eller för oroligheter i området.

Andra huvudmän i granskningen upplever inte svårigheter att rekrytera legitimerade förskollärare trots att förskolan ligger i ett socioekonomiskt svagare område. Tvärtom beskriver de att personal aktivt söker sig till just dessa förskolor för att de vill ha ett meningsfullt arbete där man känner att man kan göra skillnad och verkligen gör nytta. Det kan också handla om att man som anställd vill få nytta av särskilda kompetenser, exempelvis genom att arbeta språkutvecklande. Flera huvudmän och rektorer uppger att de till och med har eller planerar att avveckla särskilda lönesatsningar som man gjort för att locka förskollärare till vissa områden, då det inte visat sig ge någon större effekt. En rektor menar att högre lön inte är den primära drivkraften. Istället är det stoltheten som följer av att arbeta vid dessa förskolor som gör att många förskollärare väljer att arbeta i socioekonomiskt svagare områden.

Framgångsfaktorer i arbetet för kvalitet i förskolans undervisning i socioekonomiskt svaga områden

I granskningen finns många exempel på arbete som gynnar kvaliteten i förskolans undervisning, enligt Skolinspektionens kvalitetskriterier (se bilaga 1). Nedan beskrivs vad som karaktäriserar arbetet och en sammanfattning av exempel från granskningen. Hur väl dessa framgångsfaktorer kan tillämpas i förskoleverksamhet beror till delar på verksamhetens storlek och organisatoriska förutsättningar.

Tydlighet i ansvar och roller kopplat till undervisningen och avsatt tid för samverkan

Rektorn har tydliga förväntningar på förskollärarna och säkerställer att förskollärarna har reella möjligheter att ta ansvar för undervisningsuppdraget. Rektorn följer också upp att förskollärarna tar det övergripande ansvaret för planering och genomförande av undervisningen och att den genomförs utifrån målen i förskolans läroplan. Personalen ges möjlighet att löpande diskutera ansvar och roller gemensamt i olika forum som till exempel på arbetslagsträffar, i arbetslag och på planeringsdagar. En rektor uttrycker att det är viktigt att inte vara rädd för att prata om olika roller och skapa samsyn för att frigöra tid för undervisningen. Rektorn har också avsatt tid så att arbetslagen kan träffas för att planera, bedöma och

utvärdera undervisningen tillsammans. Vidare följer rektorn upp att och hur den avsatta planeringstiden används, samt stödjer och leder arbetet. Utöver den gemensamma planeringstiden har förskollärarna och ofta även barnskötarna individuell planeringstid. Det finns också förutsättningar för förskollärarna att planera och utveckla undervisningen tillsammans med andra förskollärare.

“Det är viktigt att inte vara rädd för att prata om olika roller och skapa samsyn för att frigöra tid för undervisningen.”

God kunskap om kvaliteten på förskolans pedagogiska verksamhet och insatser som möter behoven

Både huvudmannen och rektorn har god kunskap om förskolans pedagogiska verksamhet och undervisningens kvalitet. Uppföljningssystem omfattar hela styrkedjan – från arbetet på avdelningsnivå ända upp till huvudmannanivå och är knutna till förskolans läroplansmål. På så sätt skapar sig både huvudmannen och rektorn en mycket god insikt i vad som krävs för att utveckla en god pedagogisk kvalitet i förskolan. Uppföljningen är bred och omfattar många olika typer av underlag för att mäta både struktur-, process- samt resultat kvalitet. En del huvudmän använder sig av verksamhetsbesök för att komplettera underlagen och utvärdera verksamheterna på förskolorna. Det ger huvudmannen en god förståelse för vad som orsakar de svårigheter och utmaningar som olika förskolor har, och hjälper dem även att göra relevanta prioriteringar och insatser utifrån det.

Förskolans undervisningsuppdrag diskuteras på gemensamma möten och all personal är väl förtrogen med läroplanen. De aktiviteter som genomförs har en tydlig utgångspunkt i barnens behov och det är vanligt att man arbetar med olika typer av språkutvecklande insatser för att höja undervisningens kvalitet. Det kan exempelvis handla om metodutveckling, nya arbetssätt samt att kartlägga barnens språkutveckling och stötta deras lek. Några förskolor har infört kartläggande språksamtal med vårdnadshavarna för att stödja barnets språkutveckling och involvera vårdnadshavarna i det arbetet. Flera verksamheter har insatser för att öka barnens närvaro, öka kunskapen bland vårdnadshavare om förskolans uppdrag och skapa goda relationer med vårdnadshavare. I en av intervjuerna uttrycker personal att rektorn är duktig på att etablera relationer med vårdnadshavarna och att hen arbetar aktivt för att få barnen till förskolan. Några huvudmän har arbetat med personalens bemötande gentemot barnen och vårdnadshavarna samt utbildning i interkulturellt förhållningssätt. Enligt personalen har det resulterat i att de har bättre relationer med vårdnadshavarna än tidigare.

Dialog och samverkan samt verksamhetsnära stöd

Huvudmannen ger ett bra stöd och god ledning till rektorn genom en tydlig struktur och organisation för dialog och samverkan samt en stabilitet inom ledningsfunktioner. Både huvudmannen och rektorn ger uttryck för att det finns ett gott samarbete mellan dem och förståelse för varandras uppdrag. Flera huvudmän organiserar olika typer av nätverksträffar för att möjliggöra både kollegialt stöd och kollegialt lärande på rektorsnivå. Utöver ökade resurser genom huvudmannens socioekonomiska fördelning får rektorer på förskolor som bedömts ha hög kvalitet även stöd utifrån identifierade behov i verksamheterna. Detta avlastar och ger bättre förutsättningar för rektorn att ägna sig åt det pedagogiska ledarskapet. Stödet utgörs ofta av både övergripande administrativa insatser kopplade till personalfrågor, lokaler och ekonomi samt stöd vid rekrytering och vikarieanskaffning. Även ett lokalt och verksamhetsnära stöd kopplat till den pedagogiska verksamheten såsom biträdande rektorer, språkutvecklare, specialpedagoger och utvecklingsledare förekommer. De kan vara centralt anställda men där större delen av tjänsten är riktad mot en eller flera av huvudmannens förskolor med anledning av att förskolan ligger i ett socioekonomiskt svagare område.

Medvetet arbete för att rekrytera och behålla förskollärare

Huvudmannen har ett strategiskt kompetensförsörjningsarbete och arbetar tillsammans med rektorn med breda och uthålliga insatser både för att rekrytera och behålla förskollärare. Huvudmannen kartlägger, ofta tillsammans med rektorn, rekryteringsbehoven av pedagogisk personal och det finns ett nära samarbete och samsyn om förskolans specifika behov. Ansvar för rekrytering ligger främst på rektorn men huvudmannen har olika typer av stödjande strukturer och insatser för att avlasta rektorn i arbetet. Flera av huvudmännen har olika typer av strategier för att jämna ut skillnaden mellan huvudmannens olika förskolor när det gäller andelen legitimerade förskollärare. En del huvudmän använder sig av en strategisk placering av förskollärestudenter för att få fler nyutexaminerade förskollärare att söka sig till tjänster på förskolor i socioekonomiskt svagare områden. Flera huvudmän erbjuder personal möjlighet att utbilda sig vidare till förskollärare samt möjlighet till gymnasial utbildning för personal som saknar sådan utbildning. Villkoren ser olika ut men kan vara allt från att man får studera med bibehållen lön och under arbetstid till att man får betald studielitteratur eller möjlighet att gå ner i tid för att studera.

Både huvudmannen och rektorn betonar vikten av att vara en attraktiv arbetsgivare och erbjuda en god arbetsmiljö för att både kunna locka till sig utbildad personal och att få dem att stanna. Attraktiva tjänster skapas exempelvis genom att erbjuda uppdrag som försteförskollärare eller utvecklingsledare. Det kan även handla om att ge goda förutsättningar för uppdraget i form av avsatt tid för planering och utvärdering, tydligt undervisningsuppdrag, samarbete med förskollärarkollegor, mindre barngrupper och högre personaltäthet. Många rektorer och huvudmän

lyfter även betydelsen av ett gott pedagogiskt ledarskap och vikten av erkänt skickliga rektorer. Flera huvudmän har haft medvetna satsningar kring rekrytering eller omplacering av skickliga rektorer och förskollärare, och uppger att detta minskar personalomsättning och underlättar rekrytering av ny personal till förskolor i socioekonomiskt svagare områden. En huvudman uttrycker det som att de har rätt rektor på rätt plats.

“Rätt rektor på rätt plats.”

Det handlar också om att rektorn skapar goda förutsättningar för kontinuerlig kompetensutveckling. På förskolor med ett arbete av god kvalitet finns en tydlig styrning och anpassning av fortbildningsinsatserna utifrån identifierade utvecklingsbehov och prioriterade mål. Det finns även en uttalad förväntan från rektor att personalen ska delta i den kompetensutveckling som erbjuds. Strukturer för kollegialt lärande präglar ofta verksamheterna. En stor andel av huvudmännen och rektorerna uppger att de erbjuder egna kompetenshöjande insatser såväl som de som erbjuds via exempelvis Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten eller högskolor och universitet. De kan exempelvis vara kopplade till personalens språk- och uppdragskunskap. Flera rektorer lyfter också fram den kompetensutveckling som sker genom att förskolan tar emot studenter som genomför verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Det finns även exempel på förskolor som har samarbete med andra förskolor i socioekonomiskt svaga områden för att utbyta erfarenheter med syfte att utveckla kvaliteten i undervisningen.

Avslutande diskussion

Förskolans uppdrag är omfattande och utöver undervisningsuppdraget finns det kompensatoriska uppdraget för att främja alla barns möjligheter till utveckling och lärande. En förskola av hög kvalitet lägger grunden för barnets framtida lärande. Det bidrar till högre resultat i skolan, i synnerhet för barn med sämre socioekonomisk bakgrund. En lyckad skolgång är viktig för att skapa goda framtidsutsikter och är en skyddsfaktor för att förebygga utanförskap, kriminalitet, missbruk och ohälsa. Samtidigt har andelen förskollärare i förskolan minskat de senaste åren. Nationell statistik indikerar att personalens utbildningsnivå är lägre på förskolor där andelen barn med utländsk bakgrund är stor. Eftersom förskolans pedagogiska kvalitet är beroende av personalens utbildnings- och kompetensnivå betyder det att det finns en risk att undervisningens kvalitet påverkas negativt. Det finns även en risk att förskolan inte förmår leva upp till sitt kompensatoriska uppdrag.

Sammantaget visar Skolinspektionens granskning att över hälften av de granskade verksamheterna har behov av att förbättra förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet. Både huvudmännen och rektorerna i dessa förskolor behöver göra ytterligare ansträngningar för att kompensera för barns skilda förutsättningar och möjlighet att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Viktiga frågor för förskolorna rör bland annat rekrytering av personal med adekvat utbildning och goda kunskaper i svenska, barnens språkutveckling, barns närvaro samt relationsskapande arbete med vårdnadshavarna. Det är nödvändigt att huvudmannen och rektorn har en god kunskap om förskolans behov för att kunna göra träffsäkra och kvalitetshöjande insatser, och ge förskollärarna reella möjligheter att ta ansvar för undervisningen. Utan kunskap om undervisningens kvalitet i förskolan riskerar huvudmannens och rektorns insatser att leda fel, med följderna att förskolans kompensatoriska potential inte kommer barnen till del.

Samtidigt visar granskningen flera exempel på förskolor där både rektorn och huvudmannen gör ett gott arbete som bidrar till att skapa goda förutsättningar för undervisningens kvalitet. Genom medvetet och långsiktigt arbete går det att åstadkomma goda förutsättningar för undervisningens kvalitet och förskolans kompensatoriska arbete.

En förskola av hög kvalitet kan bidra till att förebygga utanförskap

Både svensk och internationell forskning visar att förskolan har stor betydelse för barnens framtida kunskapsutveckling och skolgång, i synnerhet för barn med sämre socioekonomisk bakgrund. Barn som tagit del av förskolans verksamhet går ut grundskolan med bättre resultat än

barn som inte deltagit i förskolans verksamhet.⁴⁹ En lyckad skolgång stärker barn och ungas framtidsutsikter och är även en av de viktigaste skyddsfaktorerna för att förebygga utanförskap och kriminalitet.⁵⁰ I svensk förskola är inskrivningsgraden lägre bland barn med en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund. Nyligen införda ändringar i skollagen syftar till att fler barn ska skrivas in i förskolan och få möjlighet till bättre språkutveckling i svenska.⁵¹

Samtidigt är det viktigt att poängtera att förskolans kvalitet är avgörande för möjligheten att verka utvecklande, kompensatoriskt och förebyggande. Forskning visar att barns deltagande i en förskola med låg kvalitet inte ger någon utvecklingsmässig fördel gentemot att inte gå i förskola alls.⁵² I granskningen har det inte ingått att bedöma kvaliteten på förskolans hela verksamhet utan fokus har legat på hur huvudman och rektor arbetar för att skapa förutsättningar för en undervisning av god kvalitet. Att ha goda förutsättningar måste ses som en given premiss för att kunna arbeta med undervisningens kvalitet. Det är därför särskilt allvarligt att vi i granskningen ser att det finns många huvudmän och rektorer som inte ger goda förutsättningar. Här behöver både huvudmän och rektorer göra ytterligare ansträngningar för att ge förskolan möjlighet att kompensera för barns skilda förutsättningar. En förskola av hög kvalitet är en viktig del såväl för varje barns utveckling som i ett långsiktigt förebyggande arbete för att motverka utanförskap och främja ökad integration.

Barns lärande och språkliga utveckling bygger på god närvaro

Forskning lyfter även betydelsen av att barnen har en hög och regelbunden närvaro vid förskolan. Det finns positiva samband mellan hög, regelbunden närvaro och barnens lärande och språkliga utveckling.⁵³ Det finns statistik som indikerar att nyinvandrade barn har högre och mer långvarig frånvaro jämfört med andra inskrivna barn.⁵⁴ I vår granskning lyfter en majoritet av förskolorna att det finns en problematik med barn som har hög frånvaro, både sporadisk men även mer långvarig.

Under senaste tiden har det spridits falska påståenden om innehållet i förskolans läroplan, vilket skulle kunna försvåra möjligheten till förtroendefulla relationer mellan förskola och vårdnadshavare. I debatten har huvudmän och rektorer uttryckt oro att den här typen av rykten kan bidra till misstro mot förskolan, liknande den som finns mot socialtjänsten.

---

⁴⁹ SOU 2020:67

⁵⁰ Hjalmarsson, R. (2022)

⁵¹ Bland annat har kommunerna från och med den 1 juli 2023 en skyldighet att i vissa fall bedriva uppsökande verksamhet och informera om förskolans syfte och barnets rätt till förskola samt att erbjuda plats i förskola även om ett barns vårdnadshavare inte anmält önskemål om det. 8 kap. 12a och 14a §§ skollagen

⁵² Almqvist, L. & Björck, E. (2023)

⁵³ Vetenskapsrådet (2015)

⁵⁴ SOU 2020:67, Sveriges Kommuner och Regioner (2022b), Skolverket (2022).

Det har också framkommit att det finns en oro för ökad frånvaro eller till och med att vissa vårdnadshavare ska ta barnen ur förskolan.⁵⁵ I den här granskningen har inte framkommit att misstro mot förskolan som institution eller falska påståenden om förskolans läroplan skulle vara en förklaring till att en del barn har hög frånvaro. Det ligger delvis också utanför granskningens fokus. Det har dock framkommit att det finns en ganska stor generell okunskap om förskolas uppdrag bland många vårdnadshavare. I intervjuerna framkommer det att en förklaring till att en del barn har hög frånvaro kan vara att vårdnadshavarna inte har tillräcklig kunskap om förskolans roll i det svenska utbildningssystemet och uppfattar verksamheten mer som barnpassning och omsorg än undervisning. När det handlar om tillit så är det främst kopplat till att en del vårdnadshavare inte känner sig trygga med att lämna sina barn på förskolan om man inte vet att det finns personal man kan kommunicera med och personal som kan prata barnets modersmål. På majoriteten av de granskade förskolorna lyfter personalen också att de prioriterar relationsstärkande arbete med vårdnadshavarna för att skapa förståelse för förskolans uppdrag. Många arbetar också med att skapa förstärkt kommunikation och tillit genom att anställa personal som kan kommunicera på det språk som vårdnadshavarna och barnen talar.

Eftersom hög frånvaro får konsekvenser för undervisningens kvalitet och barnens kunskapsutveckling är det viktigt att huvudmän och rektorer arbetar aktivt med olika typer av relationsstärkande insatser som syftar till att öka barnens närvaro. Många granskade huvudmän har redan uppmärksammat detta och gör insatser för att främja närvaron, men det finns också förskolor som kan utveckla arbetet ytterligare. Barn som inte är närvarande kan inte ta del av undervisning, oavsett hur bra den än är.

Medvetna satsningar på kompetens och förutsättningar för uppdraget är viktiga verktyg

Huvudmän och rektorer måste räkna med att det även fortsatt kommer finnas stor konkurrens om och svårigheter att rekrytera förskollärare. Huvudmannen och rektorn behöver därför arbeta med flera olika insatser parallellt och hitta nya lösningar och inte bara stanna vid att konstatera att det finns svårigheter att rekrytera. I detta är det viktigt att huvudmannen och rektorn samverkar om kompetensförsörjningsfrågorna. Rektorer för förskolor i socioekonomiskt svagare områden kan behöva ha extra stöd från huvudmannen för att lyckas attrahera och behålla förskollärare. En viktig del i detta arbete handlar om kartläggning av andelen förskollärare i huvudmannens samtliga förskolor. Ett sådant underlag kan skapa samsyn om behov och möjlighet att fördela kompetensen och stötta rektorerna i rekryteringsarbetet. Det kan exempelvis handla om central rekrytering

---

⁵⁵ Se exempelvis Zelaya, M-E., (2023). Falska rykten om sexbok i förskolor sprids på sociala medier. SVT Nyheter och Dahlén, S., Lundgren, M. (2023). Larmet: Rykten sprids om att förskolor undervisar om sex. Sveriges Radio.

eller om att erbjuda attraktiva tjänster med specifika pedagogiska uppdrag. Detta arbete är särskilt viktigt för att motverka den typ av pedagogisk segregation som finns i skolan idag.

Ett annat viktigt arbete kopplat till kompetensförsörjning handlar om huvudmannens och rektorns ansträngningar för att behålla den personal man har och för att minska personalomsättningen. I vissa fall har huvudmannen medvetet satsat på att anställa särskilt skickliga rektorer för att på så sätt öka intresset för förskollärare att söka sig till förskolan. Här ser vi också att satsningar på kompetensutveckling och goda förutsättningar för det pedagogiska uppdraget är viktiga. I granskningen finns flera exempel där verksamheter beskriver att de väntar en negativ trend med hög personalomsättning och en låg andel förskollärare. Där har man lyckats behålla förskollärare och attrahera fler, bland annat genom att ge förskollärarna bättre förutsättningar för att ta ansvar för undervisningen. Personal kan också aktivt få möjlighet till vidareutbildning för gymnasial yrkesexamen eller till förskollärare. Granskningen visar att många huvudmän erbjuder den typen av möjligheter redan idag men villkoren är mycket olika.

Gällande de kompetensutvecklingsbehov vi sett i granskningen handlar det inte sällan om personalens behov av att utveckla sina kunskaper i svenska. Forskning kring barns språkutveckling visar att barnens modersmål är en resurs när de ska lära sig ett nytt språk och att det är positivt att stödja båda språken simultant. Att använda både modersmålet och det nya språket i undervisningen är ett effektivt sätt att stödja barns kunskaper i det nya språket, och flerspråkig personal på förskolan kan vara en språklig resurs i detta arbete.⁵⁶ Eftersom det är vanligt att personalen har brister i svenska språket är det viktigt att höja den språkliga kompetensnivån hos förskolans personal i socioekonomiskt svaga områden.

Kompetensutvecklingsinsatser skulle även kunna handla om att säkerställa att all personal bottnar i förskolans uppdrag, där bland annat förskolans värdegrund ingår. Detta för att all personal ska känna sig trygga i att kunna hävda förskolans värdegrund.

Vanligt att förskollärarna inte får möjlighet att ta undervisningsansvaret fullt ut

I granskningen finns det flera verksamheter där det saknas reella förutsättningar för förskollärarna att ta ansvar för undervisningen på det sätt som läroplanen föreskriver. Det gör att den pedagogiska kompetens som förskollärarna besitter inte kommer barnen till del. På många sätt bekräftas därmed den bild som kommer fram i Skolverkets reformutvärdering.⁵⁷ På många av förskolorna i vår granskning organiseras inte verksamheten för att åstadkomma en rollfördelning som möjliggör för förskollärarna att ta ansvar för undervisningen. Vi ser att personalen ofta

---

⁵⁶ Skolforskningsinstitutet (2023).

⁵⁷ Skolverket (2023b)

upplever att de behöver prioritera ned den pedagogiska verksamheten till förmån för andra uppgifter. Även forskningen visar att tid för planering och kompetensutveckling får stå tillbaka för att barn inte ska fara illa eller för att kollegor inte ska lämnas ensamma med en stor grupp barn.⁵⁸ Forskare lyfter detta som ett vanligt dilemma i mötet med barnet då det skapas ett moraliskt etiskt ansvar hos pedagogerna som påverkar hur de prioriterar och agerar.⁵⁹ Det är av vikt att rektorn följer upp och ser till att den tid som faktiskt finns avsatt för planering, både individuell och tillsammans med kollegor, också kan användas. I de fall den inte gör det är det viktigt för rektor att ta reda på orsakerna och på så sätt uppmärksamma huvudmannen på de behov förskolan har.

Det handlar även om att det finns behov av att ha samsyn kring förskolans uppdrag och förskollärarens roll och ansvar för undervisningen. En förutsättning för en sådan samsyn är enligt forskningen den gemensamma kunskapsbasen för det kollegiala lärandet. Formell utbildning höjer förskolepersonalens kunskapsnivå, den pedagogiska professionalismen och medvetenheten om uppdraget.⁶⁰ En låg andel förskollärare, en hög andel personal utan pedagogisk utbildning och få möjligheter för förskollärare att samtala med andra förskollärare gör det svårt för rektorn att skapa samsyn bland personalen kring roller och ansvar.⁶¹ Därför är det viktigt att rektorn skapar forum för löpande pedagogiska diskussioner utifrån läroplanen, och inte väjer för känsliga och svåra diskussioner kopplat till förskollärarens roll och ansvar för undervisningen. I det ingår att förskollärarna får möjlighet att samtala, stämma av och planera med andra förskollärare. I de fall det finns få andra förskollärare på förskolan kan rektor behöva tänka nytt kring hur man kan organisera utvecklingen av undervisningen, exempelvis genom att skapa samarbeten med förskollärare på andra närliggande förskolor. Det kan också handla om att avsätta tid och resurser så att förskollärare kan handleda personal med lägre utbildningsnivå och som har svårt att omsätta teori till praktisk handling.

För att åstadkomma förändring är det av vikt att huvudmannens stöd är verksamhetsnära och avlastar rektor för att på så sätt möjliggöra för rektor att ha ett närvarande pedagogiskt ledarskap.

Insatser ger inte alltid avsedd kompensatorisk effekt

Utan en gedigen kunskap om förskolornas olika förutsättningar och behov kan inte huvudmannen göra relevanta prioriteringar och insatser för att utveckla den pedagogiska kvaliteten i förskolan. Enligt Skolverket har införandet av läroplanen för förskolan Lpfö18 lett till att många förskolor förändrat sin uppföljning och utvärdering mot nationella mål. Däremot är

---

⁵⁸ Persson och Tallberg Broman (2019)

⁵⁹ Josefson (2018)

⁶⁰ James & Pollard (2008), Sheridan, Pramling Samuelsson & Johansson (2009), Salminen, m.fl. (2012)

⁶¹ Persson och Tallberg Broman (2019)

det fortfarande en utmaning för förskolorna att följa upp varje enskilt barns utveckling och lärande.⁶² Vår granskning visar att en av tre huvudmän har en uppföljning och analys som inte ger en god bild av undervisningskvaliteten och utvecklingsbehoven i förskolan, trots att en majoritet av huvudmännen har en god generell kunskap om och förståelse av förskolans uppdrag. Kvaliteten i förskolan skulle gynnas om huvudmännen blir skickligare på att identifiera och sätta in effektiva insatser. Det tycks också finnas en tendens att kvalitetsbrister på huvudmannanivå och kvalitetsbrister på rektorsnivå samvarierar. Det indikerar att huvudmannens arbete är av särskild vikt för att skapa goda förutsättningar för rektorns arbete.

Det är viktigt att huvudmännens uppföljning och analys av förskolornas verksamhet görs på ett sådant sätt att det ger tillräckligt specifik kunskap om orsakerna till de svårigheter och utmaningar som huvudmannens olika förskolor har. I granskningen framkommer exempelvis att en stor majoritet av de utvalda förskolorna har särskilda utmaningar kopplat till barnens språkutveckling, närvaro samt relationsskapande arbete med vårdnadshavarna. Det framkommer även att det finns extra stora behov av flerspråkig personal och personal som har goda kunskaper i svenska. Samtidigt kan förskolornas förutsättningar och behov variera mycket exempelvis beroende på personalens kompetens- och utbildningsnivå. Därför är det av vikt att insatserna differentieras eftersom alla förskolor inte är betjänta av samma insatser.

Det finns indikationer på att kvalitetsbrister är vanligare i verksamheter där rektor har ansvar för tre eller fler förskolor, även om undantag från detta finns. Det skulle kunna betyda att verksamhetens storlek har betydelse för huvudmannens möjlighet att ha lokal kunskap om varje förskola. Detta är något som huvudmannen bör vara extra uppmärksam på.

Det är också centralt att underlaget som huvudmännen bygger sin analys på är av god kvalitet, så att huvudmannen får en initierad kunskap om hur de pedagogiska processerna faktiskt tar sig i uttryck i det dagliga arbetet. Huvudmannen behöver arbeta för en stabilitet i ledningsfunktionerna, både på huvudmannanivå och på rektorsnivå. Hög personalomsättning på ledningsfunktioner påverkar rektors arbete som pedagogisk ledare genom bristande kontinuitet och kvalitet på dialog och samverkan.

---

⁶² Skolverket (2023b)

Referenser

Andersson, A., Sandberg, E. (2019). Förskolan – en god investering i jämlika livs-villkor. Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

Almqvist, L., Björck, E. (2023). Förskolans roll för att främja psykisk hälsa. Forte

Björk-Willén, P. (2022). Språkutvecklande förskola. En kunskapsöversikt om språkutvecklande arbete i förskolan. Ifous.

Boverket (2022). Så mäter och följer du segregation - Användarhandbok för Segregationsbarometern.

Bris (2019). Bra från början. Förskolans betydelse för barn som flytt. Rapport 2019:2.

Catucci, E. (2021). Undervisningsuppdraget i förskolan ur ett didaktiskt perspektiv. Avhandling. Mälardalens högskola.

Corin, L., Björk, L. (2017). Chefers organisatoriska förutsättningar i kommunerna. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

Dahlén, S., Lundgren, M. (2023). Larmet: Rykten sprids om att förskolor undervisar om sex. Sveriges Radio.
<<https://sverigesradio.se/artikel/rykten-sprids-om-att-svenska-forskolor-undervisar-om-sex>>. Hämtad 2023-11-14

Delmos (2022) Platsens betydelse. Årsrapport 2022. Om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige.

Drange, N., Havnes, T. (2019). Early childcare and cognitive development: Evidence from an assignment lottery. Journal of Labor Economics. 37(2), 581–620.

Eidevald, C., Engdahl, I., Pramling Samuelsson, I., & Tallberg Broman, I. (2020) I: Dagens Samhälle (2020). "Forskare: Utred förskolans förutsättningar och behov".
<<https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/forskare-utred-forskolans-forutsattningar-och-behov/>>. Hämtad 2023-10-18

Eriksson, A, Svensson, A-K., Beach, D. (2018). Att tolka, konkretisera och leda – en studie av förskollärarens förändrade uppdrag. Vetenskapsrådet: Resultatdialog. 35-38.

Folkhälsomyndigheten och Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2017). Förskolans påverkan på barns hälsa – en genomgång av den vetenskapliga litteraturen.

Garvis, S., Sheridan, S., Williams, P., Mellgren, E. (2017). Cultural considerations of ECERS-3 in Sweden: a Reflection of Adaption. *Early Child Development and Care*. 188(5), 584-593.

Grönqvist, H., Niknami, S. (2017). Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2017:3.

Gupta, N. D., Jessen, J. (2023). Föräldradighet kontra tidig barnomsorg. *SNS Analys* 95.

Hansson, Å & Gustafsson, J-E. (2016) Pedagogisk segregation: Lärarkompetens i den svenska grundskolan ur ett likvärdighetsperspektiv. Institutionen för pedagogik och specialpedagogik. Göteborg: Göteborgs universitet.

Heckman the economics of human potential (u.å.). The Heckman Curve. <<https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve/>>. Hämtad 2023-10-18

Hjalmarsson, R. (2022). Social Policies as Crime Control. *SNS*

James, M., Pollard, A. (2008). Learning and Teaching in Primary Schools: Experiences from TLPR. Primary Review Research Report. 2(4). Cambridge: Faculty of Education.

Josefson, M. (2018). Det ansvarsfulla mötet. En närhetsetisk analys av omsorgens innebörder i förskolan. Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Larsson, K., Björk-Willén, P. (2020). Språkutvecklande och flerspråkigt arbete i förskolan. Förskolan som arena för barns språkutveckling. Rapport 2. Halmstad: Halmstad kommun.

Malmö stad (2021). Delrapport – Utredning av det språkutvecklande arbetet. Förskoleförvaltningen.

OECD (2017). Starting Strong 2017. Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care. OECD. Publishing, Paris.

Persson, S. (2012). Förskolans betydelse för barns utveckling, lärande och hälsa. Ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö.

Persson, S. (2014). Förskolan och social jämlikhet. I: O. Sernhede & I. Tallberg Brom-an (red.) Segregation, utbildning och ovanliga lärprocesser. 94–111. Stockholm: Liber.

Persson, S. (2015). Pedagogiska relationer i förskolan. I: Förskola – tidig intervention. Vetenskapsrådet. Delrapport från Skolforsknings-projektet.

Persson, S., Tallberg Broman, I. (2019). Hög sjukfrånvaro och ökad psykisk ohälsa. Om dilemman i förskollärares uppdrag. Malmö universitet, Malmö stad.

Persson, S. (2020a). Förskolans likvärdighet och det kompensatoriska uppdraget. I A-L. Lindgren, N. Pramling & R. Säljö (red.) Förskolan och barns utveckling, andra upplagan. Malmö: Gleerups.

Persson, S. (2020b). Hur likvärdig är svensk förskola? I: Gunnar Åsén (red.) Vad säger forskningen om svensk förskola? Stockholm: Liber.

Roslund, H. (2019). Förskolan - uppdrag och juridik. Studentlitteratur. Lund.

Salminen, J., Lerkkanen, M., Poikkeus, A., Pakarinen, E., Siekkinen, M., Hännikäinen, M., Rasku Puttonen, H. (2012). Observed Classroom Quality Profiles of Kindergarten Classrooms in Finland. *Early Education & Development*. 23(5), 654-677.

Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I., Johansson, E. (red.). (2009). Barns tidiga lärande. En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Sheridan, W., Garvis. (2020). Competence to Teach a Point of Intersection for Swedish Preschool Quality. *Asia Pacific journal of research in early childhood education*. 14(2), 77-98.

Skolforskningsinstitutet (2023). Språkutveckling och social inkludering. Att stödja barn med ett annat modersmål än svenska i förskola och förskoleklass. Skolforskningsinstitutet sammanfattande kommentarer 2023:01 Solna: Skolforskningsinstitutet. ISSN 2002-3664.

Skolinspektionen (2016a). Förskolechefens ledning. Om att ta ansvar för den pedagogiska verksamheten. Dnr 2015:6590.

Skolinspektionen (2016b). Förskolans pedagogiska uppdrag. Om undervisning, lärande och förskollärares ansvar. Dnr 2015:5671.

Skolinspektionen (2017). Huvudmannens styrning och ledning av förskolans kvalitet. Dnr 2016:6997.

Skolinspektionen (2018). Slutrapport: Förskolans kvalitet och måluppfyllelse – ett treårigt regeringsuppdrag att granska förskolan. Dnr: 2015:3364.

Skolinspektionen (2022). Skolinspektionens årsrapport 2021. Påfrestningar riktar ljuset mot huvudmannens ansvarstagande. Dnr: 2022:673

Skolverket (2019). Läroplan för förskolan. Lpfö 18. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2021a). Lärarprognos 2021. Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier. Skolverkets statistik.

Skolverket (2021b). Fokusgrupper. Dialogmöte med förskolerektorer.

Skolverket (2022). Covid-19-pandemins konsekvenser för förskolan. Rapport 2022:8.

Skolverket (2023a). Barn och personal i förskolan - hösten 2022.

Skolverket (2023b). Förskolan och läroplanen - om förändringar i spåren av Lpfö18. Rapport 2023:5.

Skolverket (2023c) Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023. Rapport 2023:9.

SOU 2020:46. En gemensam angelägenhet.

SOU 2020:67. Förskola för alla barn. För bättre språkutveckling i svenska.

Statistiska centralbyrån (2022) Barn med låg inkomststandard. Levnadsförhållanden 2022:5.

Statistiska centralbyrån (2023) Stark inkomstutveckling under 2021, men ökande skillnader. Statistiknyhet från SCB 2023-01-25.
<<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skatter-for-individer-och-hushall-2021/>>. Hämtad 2023-10-30.

Stockholm stad (2020). Kartläggning av språkutvecklande arbete - Rinkeby-Kista kommunala förskolor. Rinkeby-Kistas stadsdelsförvaltning förskola.

Sveriges Kommuner och Regioner (2019). Förskolans kompetensförsörjning. Åtgärder för att möta rekryteringsbehoven.

Sveriges Kommuner och Regioner (2022a). Kommungruppsindelning Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023.

Sveriges Kommuner och Regioner (2022b). Öppna jämförelser: förskola 2022. Förskolans kompensatoriska roll.

Utbildningsdepartementet (2010). *Skollag (2010:800)*.

Vallberg Roth, A-C. (red.), Holmberg, Y., Palla, L., Stensson, C. & Tallberg Broman, I. (2018). Flerstämig undervisning och sambedömning. Malmö: Malmö universitet.

Vandenbroeck m.fl. (2018). Benefits of Early Childhood Education and Care and the conditions for obtaining them. EENEE Analytical Report No. 32.

Vetenskapsrådet (2015). En likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer.

Von Greiff, C. (2009). Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009:5.

Zelaya, M-E,. (2023). Falska rykten om sexbok i förskolor sprids på sociala medier. SVT Nyheter. <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/falska-rykten-om-sexbok-i-forskolor-sprids-pa-sociala-medier>>. Hämtad 2023-11-14

Bilagor

Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier

Här redovisas frågeställningarna som undersökts i granskningen och kvalitetskriterierna för hög kvalitet.

Kvalitetskriterier för att besvara frågeställning 1

I vilken utsträckning skapar rektorn reella förutsättningar så att förskollärare kan leda och genomföra undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden?

1.1 Rektors arbete med att leda undervisningsuppdraget

Rektors pedagogiska ledarskap är tydligt och präglas av god inblick i måluppfyllelsen avseende undervisningen. Rektorn förmedlar, förankrar och skapar hög delaktighet i arbetet med förskolans undervisningsuppdrag hos all personal på förskolan. Rektors ledarskap kännetecknas av utvecklingsfokus i syfte att stärka undervisningens kvalitet i förskolan. De aktiviteter som genomförs har tydlig utgångspunkt i de behov som identifierats på förskolan.

1.2 Kompetenshöjande insatser

Rektor skapar sig regelbundet, och i dialog med personalen, en bild av behoven av kompetensutveckling i syfte att stärka uppdragskompetensen hos personalen. Rektor uppmuntrar och möjliggör för personalen att medverka vid kompetenshöjande insatser vilket bidrar till personalens professionsutveckling. Rektor verkar, genom strukturer och arbetsätt för en organisationskultur som präglas av en vilja att lära, utvecklas och att dela med sig av kunskap vilket stärker det kollegiala lärandet inom verksamheten.

1.3 Rektors organisering av utbildningen

Rektorn organiserar verksamheten så att förskollärarnas roll och ansvar i arbetslagen är tydlig för alla i personalen, samt skapar förutsättningar så att förskollärarnas roll och ansvar i så stor utsträckning som möjligt är undervisning och uppgifter som tillhör undervisning. Rektorn skapar möjligheter för förskollärarna att tillsammans med andra förskollärare och annan personal som får finnas i undervisningen samplanera, genomföra och sambedöma undervisningen, så att det finns samsyn i arbetslaget vad gäller hur undervisningen ska utvecklas, bedrivas och utvärderas.

Kvalitetskriterier för att besvara frågeställning 2

I vilken utsträckning arbetar huvudmannen aktivt med adekvata insatser för att stärka förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet i förskolor i socioekonomiskt svagare områden?

2.1 Helhetssyn och prioriteringar

Huvudmannens styrning och ledning av förskolan kännetecknas av långsiktighet och en helhetssyn på förskolans uppdrag. Huvudmannen har god insikt i vad som krävs för att utveckla en god pedagogisk kvalitet i förskolan och huvudmannens uppföljning är bred och omfattar såväl process- som resultat-kvalitet. Huvudmannen har en väl underbyggd uppfattning av vad som orsakar de svårigheter/utmaningar förskolan har och prioriteringar och insatser följer på denna orsaksanalys i syfte att ge ändamålsenliga förutsättningar till rektor.

2.2 Huvudmannens stöd och ledning till rektor

Huvudmannen arbetar för att skapa ett förtroendefullt klimat och har en kontinuerlig dialog och samverkan med rektor. Dialogen präglas av höga förväntningar, samsyn, och förståelse för varandras uppdrag i frågor som rör rektors pedagogiska ledning av förskolan. Det finns tydliga strukturer för dialog och samverkan med rektorn i syfte att ge bred och anpassad ledning och stöd i frågor som rör rektors pedagogiska ledning av förskolan.

2.3 Rekrytera och behålla förskollärare

Huvudmannen arbetar strategiskt och långsiktigt med breda och uthålliga insatser för att rekrytera och behålla legitimerade och behöriga förskollärare. Rekryteringsarbetet kännetecknas av omprövningar av arbetssätt och försök att hitta alternativa vägar att attrahera, rekrytera och behålla förskollärare. Rekryteringsarbetet görs återkommande utifrån identifierade behov. Huvudmannen arbetar nära rektorn i frågor som rör kompetensförsörjning och de har tillsammans en gemensam bild av behovet.

Bilaga 2 Metod och urval

Urval och beskrivning av de granskade skolorna

Granskningen omfattar 30 förskolor i områden som utifrån Boverkets segregationsbarometer har stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1). Områdestyp 1 antas ha en högre andel boende som har en låg ekonomisk standard, en högre andel boende med enbart förgymnasial utbildning samt en högre andel boende som har haft ekonomiskt bistånd längre än tio månader och eller har varit arbetslösa längre än sex månader.⁶³

Av de granskade förskolorna är 20 kommunala och 10 fristående förskolor. Urvalet genomfördes i två steg: I första steget valdes 20 kommuner ut utifrån en strävan att få en jämn fördelning av kommuntyperna *storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad, och mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner*.⁶⁴ Samtliga kommuner i urvalet hade minst ett område med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1). Därefter kontaktades kommunerna för att få en lista över kommunala och fristående förskolor lokaliserade i områdestyp 1. I 10 av kommunerna valdes sedan slumpmässigt en kommunal och en fristående förskola ut och i 20 enbart en kommunal förskola. I urvalet ingick bara förskolor med minst en anställd förskollärare. Detta med anledning av att en av granskningens frågeställningar handlar om de förutsättningar förskollärarna får i arbetet för att utveckla undervisningens kvalitet.

Alla granskade förskolor har i huvudsak ett lokalt upptagningsområde, det vill säga att inskrivna barn bor i närheten av den granskade förskolan. En av förskolorna ersattes under granskningen då den främst hade inskrivna barn från andra områden i kommunen. På 28 av de 30 granskade förskolorna har en stor andel av barnen annat modersmål än svenska.

20 av de granskade förskolorna har en kommunal huvudman. Av dessa ansvarar rektor för 2-3 förskolor hos 13 av huvudmännen. Hos fem av de kommunala huvudmännen har rektor ansvar för fyra till åtta förskolor. 10 av de granskade förskolorna har enskild huvudman. På åtta av de fristående förskolorna har rektor ansvar för en förskoleenhet var. På fem är de fristående förskolorna är rektor även representant för huvudmannen.

Bedömning av kvalitet utifrån kriterier

Granskningens iakttagelser baseras på Skolinspektionens bedömning som gjorts utifrån kvalitetskriterier för det granskade området. Dessa kriterier är framtagna av Skolinspektionen och specifika för granskningen.

---

⁶³ Boverket (2022)

⁶⁴ Uppdelningen bygger på SKR:s uppdelning av kommuntyperna *Storstäder och storstadsnära kommuner, Större städer och kommuner nära större stad, och Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner*.

Kriterierna baseras på en uttolkning av nationella mål och riktlinjer samt den forskning som ligger till grund för granskningens problembild.

Skolinspektionens bedömning har gjorts på en tregradig skala och sammanställts i beslut som kommuniceras till berörda huvudmän. I denna rapport redovisas en samlad analys av bedömningarna av alla de granskade verksamheterna och andra iakttagelser från granskningen.

Skolinspektionens kriterier för hög kvalitet av det granskade området redovisas i bilaga 1.

Empiri och insamlingsmetod

Till grund för de kvalitetsbedömningar som gjorts inom ramen för granskningen ligger underlag från intervjuer, dokumentstudier och statistik. Några av intervjuerna har genomförts digitalt. Intervjuerna har protokollförts och verksamheterna har fått möjlighet att kontrollera dessa protokoll för faktafel.

Intervjuer

Skolinspektionens besök genomfördes mellan januari och maj 2023. För varje förskoleenhet som ingår i granskningen har Skolinspektionen genomfört intervjuer med rektor, biträdande rektor, legitimerade förskollärare, barnskötare⁶⁵ och/eller annan pedagogisk personal med särskilt pedagogisk uppdrag exempelvis specialpedagog eller försteförskollärare. Intervjuer har även genomförts med representant för huvudman med ansvar för aktuell förskola. I det fall huvudman och rektor varit samma person har andra personer som också representerar huvudmannen intervjuats, exempelvis andra medlemmar i styrelsen. I de fall en förskollärare haft ledningsuppdrag eller även arbetat som biträdande rektor har personen intervjuats enskilt eller tillsammans med rektor.

Vid intervjuerna har Skolinspektionens utredare utgått från ett gemensamt intervjustöd men frågornas formulering och ordning liksom vilka följdfrågor som ställts har varierat mellan intervjuerna.

Totalt intervjuades 301 personer fördelat i följande grupper:⁶⁶

- 85 barnskötare (30 gruppintervjuer)
- 80 legitimerade förskollärare (30 gruppintervjuer, ibland enskild intervju)

---

⁶⁵ De intervjuade barnskötarna har varit anställda som barnskötare. Det har inte ingått i granskningen att utreda barnskötarnas utbildningsbakgrund. Eftersom det inte finns formella krav för att bli anställd som barnskötare kan utbildningsbakgrunden därför variera.

⁶⁶ I de fallen intervjuade personer har haft fler funktioner, exempelvis varit både rektor och förskollärare har de ovan bara räknats med en gång.

- 41 annan pedagogisk personal med särskilt pedagogiskt uppdrag, exempelvis specialpedagog, språkutvecklare eller försteförskollärare (20 gruppintervjuer, ibland enskild)
- 41 rektorer samt biträdande rektorer (30 gruppintervjuer, ibland enskild)
- 54 representanter för huvudman exempelvis verksamhetschef för förskola, förvaltningschef, utbildningschef (30 intervjuer, ibland enskild)

Dokumentstudier

Inför verksamhetsbesöken har Skolinspektionen begärt in de två senaste årens systematiska kvalitetsarbete gällande förskolan – både den utvalda förskoleenhetens och huvudmannens övergripande dokumentation samt handlingsplan för kompetensförsörjning i huvudmannens förskolor och i den utvalda förskoleenheten. Huvudmannen och rektor ombads även kort beskriva hur huvudmannens förskoleverksamhet är organiserad samt att ge information om exempelvis antal inskrivna barn, antal legitimerade förskollärare och antal anställda rektor har personalansvar för. Det inskickade materialet har i de fall det bedömts vara relevant använts i besluten.

Statistik

Inför verksamhetsbesöken har Skolinspektionen tagit del av offentlig statistik från Skolverket såsom andel legitimerade förskollärare och förskollärartäthet för respektive kommun samt för riket. Statistiken har inte använts i besluten.

Analysmetod

Analysen av granskningens iakttagelser utgår från granskningens problembild, som är baserad på forskning och tidigare granskningar på området.

Vissa bedömningar har kvantifierats för att visa återkommande företeelser är i de granskade verksamheterna. De kvantifierade iakttagelserna ger inte en nationell lägesbeskrivning, men den övergripande bilden kan ändå vara relevant för andra verksamheter med liknande förutsättningar som de granskade verksamheterna. Därmed ska Skolinspektionens tematiska kvalitetsgranskningar kunna användas som underlag för det lokala utvecklingsarbetet av förskolor, verksamheter eller huvudmän med likande förutsättningar.

Bilaga 3 Granskade verksamheter

Kommun	Huvudman	Område	Förskola
Avesta	Avesta kommun	Krylbo	Igelkotten
Bengtstors	Bengtstors kommun	Billingsfors	Lövåsens förskola
Bollnäs	Fjällmyra förskola AB	Gärdet	Fjällmyra förskola
Bollnäs	Bollnäs kommun	Gärdet	Nyhedsbackens förskola
Göteborg	Göteborgs kommun	Hjällbo västra	Skolspåret 77
Göteborg	Syrianska kulturföreningen i Angered	Hammarkullen	Marias förskola
Helsingborg	Trygga barn i Helsingborg AB	Fredriksdal	Fantasia förskola
Helsingborg	Helsingborg kommun	Drottninghög	Opalens förskola
Järfälla	Järfälla kommun	Söderhöjden	Snapphanens förskola
Jönköping	Råslätts församlingssamfund	Råslätt	Förskolan Vingen
Jönköping	Jönköping kommun	Råslätt	Bofinkens förskola
Karlskrona	Karlskrona kommun	Gullberna	Gullberna förskola Djupeskår
Lindesberg	Lindesberg kommun	Lindesberg nordöstra	Grönsiskan
Ludvika	Ludvika kommun	Ludvika gård	Ludvika gårds förskola
Malmö	Barnomsorgen i Malmö AB	Herrgården norr	Jinans förskola
Malmö	Malmö kommun	Herrgården syd	Pilevallens förskola
Norrköping	Norrköping kommun	Navestad-Åselstad	Skattens förskola
Perstorp	Perstorp kommun	Nordvästra tätorten	Nalle Puh
Sandviken	Sandviken kommun	Sandviken centrum	Takläggarens förskola
Sigtuna	Mubarak förskolor AB	Märsta - Valsta	Myrans förskola
Sigtuna	Sigtuna kommun	Valsta	Ymers förskola
Skövde	Förskolan Kameleonten AB	Stadsdelen Ryd	Förskolan Kameleonten
Skövde	Skövde kommun	Stadsdelen Ryd	Trollsländans förskola
Stockholm	Tellusbarn i Sverige AB	Rinkeby	Torget
Stockholm	Stockholms stad	Rinkeby	Förskolan Gamlebyplan 3
Sundsvall	Drakstadens förskola ekonomisk förening personal kooperativ	Skönsberg	Drakstadens förskola
Sundsvall	Sundsvall kommun	Nacksta	Vretens förskola
Uddevalla	Uddevalla kommun	Norra Hovhult	Hovhults förskola
Örebro	Tala förskolor AB	Vivalla	Igelkotten
Örebro	Örebro kommun	Vivalla	Författaren

Bilaga 4 Referenspersoner

Sven Persson, professor i pedagogik, Malmö universitet

Karin Améen. Undervisningsråd, Skolverket